

Odrednice namjere za počinjenjem prevare u romantičnim vezama

Babić, Kristina

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:860495>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci
Diplomski studij psihologije

Kristina Babić

**Odrednice namjere za počinjenjem prevare u romantičnim vezama: Uloga stava,
percipirane ponašajne kontrole, subjektivnih normi, osobina ličnosti i zadovoljstva
vezom**

Diplomski rad

Rijeka, 2022.

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci
Diplomski studij psihologije

Kristina Babić

Odrednice namjere za počinjenjem prevare u romantičnim vezama: Uloga stava, percipirane ponašajne kontrole, subjektivnih normi, osobina ličnosti i zadovoljstva vezom

Diplomski rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Barbara Kalebić Maglica

Rijeka, 2022.

IZJAVA

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad izradila samostalno, znanjem stečenim na Odsjeku za psihologiju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci, služeći se navedenim izvorima podataka i uz stručno vodstvo mentorice izv. prof. dr. sc. Barbare Kalebić Maglica.

Rijeka, prosinac, 2022.

SAŽETAK

Partnerska prevara je sve češća među mladim odraslim osobama, osobito u zapadnjačkim kulturama gdje se pokazalo da ona može biti štetna za vezu i za dobrobit oba partnera. Stvarna ili percipirana prijetnja partnerskom prevarom može rezultirati negativnim posljedicama u vezi poput partnerskog nasilja (Whisman i sur., 1997). Prevara je široki pojam koji u sebi nosi različite oblike poput emocionalne, seksualne, kombinirane, a u novije vrijeme i online prevare. Istraživanja prevare se vrlo često usmjeravaju na ispitivanje kako stavovi i namjere prema počinjenju prevare utječu na samo ponašanje prevare. Uz to se ispituju i brojne druge varijable poput osobina ličnosti, zadovoljstva vezom pa i sociodemografske varijable dobi, spola, religioznosti i razine obrazovanja. Cilj ovoga rada bio je ispitati ulogu stava, percipirane ponašajne kontrole, subjektivnih normi, zadovoljstva vezom i osobina ličnosti na namjeru za počinjenjem prevare u romantičnim vezama te razlike u stavovima prema prevari, u namjeri za počinjenjem prevare i u samom ponašanju prevare s obzirom na spol, razinu obrazovanja i religioznost. U istraživanju je sudjelovalo 359 ispitanika (238 žena i 121 muškarac), dok je raspon dobi ispitanika sezao od 18 do 74 godine ($M = 32.98$, $SD = 12.69$). Rezultati su pokazali kako su stavovi prema prevari, percipirana ponašajna kontrola i subjektivne norme značajni prediktori namjere za počinjenjem prevare u romantičnim vezama. Uz to ispitane su i razlike u stavovima prema prevari i namjeri za počinjenjem prevare s obzirom na spol, razinu obrazovanja i religioznost te je dobiveno kako muškarci imaju pozitivnije stavove prema prevari i veću namjeru za počinjenjem prevare nego žene, nisko obrazovani pojedinci imaju pozitivnije stavove i veću namjeru za počinjenjem prevare nego visoko obrazovani, a manje religiozni pojedinci imaju pozitivnije stavove prema prevari, ali razlika u namjeri s obzirom na religioznost nije pronađena. Također u ovom istraživanju nije dobivena povezanost između zadovoljstva vezom i namjere za počinjenjem prevare te osobina ličnosti sa zadovoljstvom vezom i namjerom za počinjenjem prevare. Rezultati ovog istraživanja pružaju dokaze za teoriju planiranog ponašanja za specifično ponašanje prevare, spolnim razlikama koje se konzistentno pokazuju kroz istraživanja te da zadovoljstvo vezom nije povezano uz stavove prema prevari i namjeri za počinjenjem iste.

Ključne riječi: prevara, stav, namjera, zadovoljstvo vezom, osobine ličnosti, teorija planiranog ponašanja

Determinants of the intention to commit infidelity in romantic relationships: The role of attitude, perceived behavioral control, subjective norms, personality traits and relationship satisfaction

ABSTRACT

Infidelity in romantic relationships is a common occurrence in modern relationships, especially in western cultures where it has been shown that it can be harmful for the relationship and wellbeing of both partners. Real or perceived threat to partner infidelity can result in negative outcomes such as partner violence (Whisman et al., 1997). Infidelity is a wide term that can come in a variety of different forms such as emotional, sexual, combined, and nowadays even online infidelity. Infidelity research often focus on how attitudes and intention of committing infidelity can affect actual behavior of infidelity. Besides that, other variables are also being associated with infidelity, some of them being personality facets, relationship satisfaction and sociodemographic variables like age, gender, religiosity and education level. The aim of this study was to investigate the role of attitudes, perceived behavioural control, subjective norms, relationship satisfaction and personality facets on the intention to commit infidelity in romantic relationships, and differences in attitudes towards infidelity, intention to commit infidelity and the actual behaviour of infidelity regarding gender, education level and religiosity of respondents. There were total of 359 respondents in this study (238 women, and 121 men). The age of respondents ranged from 18 to 74 years old ($M = 32.98$, $SD = 12.69$). The results have shown that attitudes towards infidelity, perceived behavioural control and subjective norms were all significant predictors of intention to commit infidelity in romantic relationships. Differences in attitudes towards infidelity, and intention to commit infidelity regarding gender, education level and religiosity were also examined where the results have shown that men have more positive attitudes towards infidelity and higher intention to involve in infidelity behaviours than women. Additionally, people with lower education level have had more positive attitudes towards infidelity and higher intention to commit infidelity behaviours than people with higher education level, but no differences were found in intention to commit infidelity regarding religiosity. No significant correlation between relationship satisfaction and intention to commit infidelity, or between relationship and intention to commit infidelity was found. The results of this study give evidence for the theory of planned behaviour regarding the specific behaviour of infidelity, gender differences that have consistently been shown in similar research, and the result that relationship satisfaction is in fact not in correlation with the intention to commit infidelity in romantic relationships. Contribution of personality facets in

explaining intention to commit infidelity could not have been examined in this study, which supports inconsistency of research in this field.

Key words: infidelity, attitudes, intention, relationship satisfaction, personality facets, theory of planned behaviour

Sadržaj

1	UVOD	1
1.1	Povezanost stava i namjere s ponašanjem	4
1.2	Razina obrazovanja i prevara.....	7
1.3	Religioznost i prevara	8
1.4	Zadovoljstvo vezom i prevara.....	9
1.5	Osobine ličnosti i prevara	10
1.6	Odnos osobina ličnosti i zadovoljstva vezom.....	11
1.7	Cilj istraživanja	12
2	PROBLEMI I HIPOTEZE	13
2.1	Problemi rada.....	13
2.2	Hipoteze	13
3	METODA.....	15
3.1	Sudionici	15
3.2	Mjerni instrumenti	15
3.3	Postupak istraživanja	18
3.4	Analiza podataka.....	19
4	REZULTATI.....	21
4.1	Deskriptivni podaci ispitanih mjera.....	21
4.2	Povezanost stavova i namjera za počinjenjem prevare, percipirane ponašajne kontrole, subjektivnih normi, zadovoljstva vezom, osobina ličnosti i prethodnog iskustva prevare...	22
4.3	Doprinos stava prema prevari, percipirane ponašajne kontrole i subjektivnih normi u objašnjenju namjere za počinjenjem prevare	24
4.4	Razlike u stavovima prema prevari s obzirom na spol, razinu obrazovanja i religioznost.....	25
4.5	Razlike u namjeri počinjenja prevare s obzirom na spol, razinu obrazovanja i religioznost.....	27
4.6	Medijacijski efekt zadovoljstva vezom u odnosu između osobina ličnosti i namjere za počinjenjem prevare.....	29
5	RASPRAVA	30
5.1	Doprinos stava prema prevari, percipirane ponašajne kontrole i subjektivnih normi u objašnjenju namjere za počinjenjem prevare u romantičnim vezama	30
5.2	Razlike u stavovima prema prevari i prethodnom iskustvu prevare s obzirom na spol, razinu obrazovanja i religioznost	32
5.3	Razlike u namjeri za počinjenjem prevare s obzirom na spol, razinu obrazovanja i religioznost.....	35
5.4	Medijacijski efekt zadovoljstva vezom u odnosu između osobina ličnosti i namjere za počinjenjem prevare.....	37
5.5	Ograničenja, implikacije i doprinosi istraživanja	40

6	ZAKLJUČAK	42
7	LITERATURA.....	43

1 UVOD

Tradicionalno se intimne veze smatra monogamnim odnosima (Treas i Giesen, 2000). Mnoga društva ne odobravaju prevaru i smatraju taj čin moralno pogrešnim i neopravdanim (Glass i Wright, 1992), ali se ona ipak često događaju u romantičnim vezama. Njezina pojavnost raste ubrzano među mladim odraslim osobama, posebice u zapadnjačkim kulturama, a pokazalo se kako prevara može biti izrazito štetna za vezu i za dobrobit oba partnera (Warach i Josephs, 2019). Američke nacionalne studije pokazuju da se između 11% i 25% Amerikanaca uključi u vanbračne spolne odnose barem jednom u svom životu (Atkins, Baucom i Jacobson, 2001; Treas i Giesen, 2000; Wiederman, 1997), a čini se da je postotak još veći za parove koji nisu u braku. Wiederman i Hurd (1999) su pronašli da se čak 50% muškaraca i 31% žena u jednom uzorku romantičnih parova uključivalo u seksualne odnose izvan primarne veze. Postoje brojni termini kojima se u znanstvenoj literaturi, pa i u svakodnevnici, referira na prevaru čime se omogućava i višeznačnost pojma. Neki od termina obuhvaćaju nevjeru, varanje, afere, vanpartnerska uključivanja i slično. Neka se istraživanja usredotočuju na uska objašnjenja prevare kao isključivo spolne odnose s osobom koja nije primarni partner s kojim se nalaze u odanom, monogamnom odnosu (npr. Lieberman, 1988). Ovakav način definiranja prevare manjkav je jer ne obuhvaća cjelokupni spektar ponašanja koja mnogi ljudi smatraju nevjernima. Isto tako, čini se i kako su drugi oblici nevjernih ponašanja češći te uzrokuju jednaku razinu problema za partnere koji su njima pogođeni i za njihovu vezu. Drugim riječima, uske definicije prevare umanjuju samu širinu problema. Nadalje, znanstvena literatura razlikuje i više oblika prevara i nevjernih ponašanja, pa tako ukazuje na dva opća pristupa definiranju prevare (McAnulty i Brineman, 2007). Jedan pristup dopušta ispitanicima da definiraju termin, što potencijalno može biti problematično kada ispitanici ne dijele jednake definicije varanja i prevare (Feldman i Cauffman, 1999), dok je u drugom definicija predodređena od strane istraživača (McAnulty i Brineman, 2007). Prevara se u literaturi najčešće definira kao seksualni i/ili emocionalni čin u koji se uključuje jedna osoba unutar ozbiljne partnerske veze, gdje se takvi činovi odvijaju izvan primarne veze i sadržavaju prekid povjerenja i/ili kršenje dogovorenih normi (implicitnih ili eksplicitnih) od strane jednog ili oba pojedinca u toj vezi u odnosu na romantičnu, emocionalnu ili seksualnu ekskluzivnost (Blow i Hartnett, 2005a; str. 191-192). Nadalje, možemo razlikovati nekoliko vrsta prevare, emocionalnu, seksualnu i kombiniranu, a s napretkom tehnologije i proširenosti internetske komunikacije, u novije vrijeme možemo uočiti i internetska ponašanja prevare.

Seksualna prevara označava sva seksualna ponašanja (ljubljenje, maženje, spolni odnosi) koja se odvijaju bez partnerova znanja s osobom koja nije primarni partner (Blow i Hartnett, 2005). S druge strane emocionalna prevara uključuje razvijanje emocionalne povezanosti s pojedincem koji nije trenutni partner osobe i/ili osjećaj zaljubljenosti (Wilson i sur., 2011) i pokazalo se da se pojavljuje, kako samostalno, tako i zajedno sa seksualnom nevjerom (Allen i Rhoades, 2008; Glass i Wright, 1985; Luo i sur., 2010). Međutim, relativno je malo istraživanja mjerilo stopu pojavnosti emocionalne nevjere. U jednoj je takvoj studiji Thompson (1984) pronašao da je 18% ispitanika izjavilo da je počinilo emocionalnu prevaru (koja se operacionalno definirala kao „zaljubljenost“) prema partneru bez da su počinili seksualnu prevaru (u usporedbi s 21.6% ispitanika koji su bili seksualno nevjerni bez da su bili emocionalno nevjerni i 19% koji su bili i seksualno i emocionalno nevjerni). Nadalje, Luo i sur., (2010) su pronašli da je 38.6% žena i 64.4% muškaraca formiralo barem jednu duboku van partnersku emocionalnu vezu i 30.6% žena i 49% muškaraca je izjavilo da se zaljubilo u barem jednu osobu van svoje primarne veze.

Uz to, u današnje moderno doba, povećana elektronska povezanost je omogućila i olakšala formiranje novih oblika nevjere koje po svojoj prirodi mogu biti i seksualne i emocionalne (Henline, Lamke i Howard, 2007). Specifični oblici prevara koje se događaju u online svijetu, a koje su odnedavno dobile posebnu pažnju istraživača uključuju sudjelovanje u online dating stranicama za pojedince koji se nalaze u romantičnim vezama (Chohaney i Panozzo, 2018), uključivanje u seksualno eksplicitne telefonske razgovore i video-pozive te seksualno eksplicitne oblike elektronske komunikacije (Gibson, Thompson i O'Sullivan, 2016). Martins i sur. (2016) navode kako ispitanici ovu vrstu nevjernih ponašanja smatraju jednako intimnima i bitnima kao i veze u stvarnome svijetu. U svom su istraživanju na uzorku portugalskih ispitanika, koji su u trenutku ispitivanja bili u odanim partnerskim vezama, pronašli da se 15.3% muškaraca i 4.6% žena uključilo u online seksualna ponašanja izvan primarne partnerske veze (poput dijeljenja intimnih detalja i formiranja duboke emocionalne veze) (Martins i sur., 2016).

Seksualne, emocionalne i elektroničke (online) nevjere mogu naškoditi dugovječnosti romantične veze. Žrtve prevara izjavljuju da su ponašanja njihovih partnera van dijade ozbiljno naškodila kvaliteti njihove primarne veze te da je bračno nezadovoljstvo najveće kada je počinjena prevara kombinirane prirode (emocionalne i seksualne) (Glass i Wright, 1985). Nadalje, Amato i Previti (2003) pokazuju da seksualna nevjera predviđa razvod bolje nego zloupotreba alkohola i droga, fizičko i psihičko nasilje, interpersonalna nekompatibilnost i odsutnost ljubavi i nježnosti, a dostupna literatura jednoglasno navodi kako i elektronička

nevjera može stvoriti psihološke i interpersonalne posljedice koje su usporedive s onima koje vidimo kod prevara u stvarnom svijetu (npr. Cravens i Whiting, 2014; Hertlein i Webster, 2008; Vossler, 2016; Whitty, 2005).

No, iako mnoga društva smatraju prevaru „devijantnim“ ponašanjem, manjak jasnih pravila ili očekivanja za partnerske veze može prevaru učiniti prihvatljivijom nego što je ona bila u prošlosti kada su postojala jasna pravila za takve veze. Stoga, mnogi pojedinci ipak varaju svoje partnere. Hall i Fincham (2009) pokazuju da pojavnost prevare može biti čak i viša kod partnerskih veza nego u brakovima. S obzirom na to da prevara sa sobom nosi brojne negativne posljedice, ovo je zabrinjavajući podatak, jer ona, osim već navedenog narušavanja psihološkog zdravlja i hostilnog raspoloženja, može također biti put za prenošenje spolno prenosivih bolesti (Warach i Josephs, 2019).

Prevare su se u partnerskim vezama široko istraživale, a dvije potencijalno važne varijable koje bi mogle predvidjeti takvo ponašanje su stavovi prema prevari i namjera za prevarom. Lieberman (1988) je u svojoj studiji istraživao stavove povezane s prevarom na uzorku svojih studenata te je pronašao da je dvije trećine njih imalo negativne stavove prema prevari u partnerskim vezama, neovisno o spolu. Međutim, čini se da dva čimbenika smanjuju stupanj neodobravanja i ohrabruju pozitivniji stav prema partnerskoj prevari, a to su biološki spol i povijest prevare. Muški studenti, u usporedbi sa studenticama, konzistentno pokazuju pozitivnije stavove prema prevari (Barta i Kiene, 2005; Feldman i Cauffman, 1999; Lieberman, 1988; Tagler i Jeffers, 2013). Nadalje, muškarci su kontinuirano imali pozitivnije stavove prema prevari u svim situacijama gdje se ponašanje jasno identificiralo kao dvosmisleno (poput grljenja, plesa), varljivo (poput prešućivanja informacija ili laganja), i/ili eksplicitno (poput spolnog odnosa) (Wilson i sur., 2011). Pozitivniji stavovi prema „dvosmislenim ponašanjima“ su predviđali stvarno uključivanje u ta ponašanja kasnije (Hackathorn i sur., 2011). Osim toga, studenti koji su imali povijest partnerske prevare su imali i pozitivnije stavove prema prevari (Barta i Kiene, 2005; Feldman i Cauffman, 1999). Jackman (2014) je provela istraživanje u kojem se usmjerila na ispitivanje odrednica namjere za počinjenje prevare. Namjere su središnji čimbenik bilo kojeg bihevioralnog modela. One su pokazatelj do kojeg je stupnja pojedinac voljan ići, odnosno, koliko je napora voljan uložiti kako bi izveo određeno ponašanje. Iz tog razloga, namjere se smatraju najboljim antecedentom stvarnoga ponašanja (Ajzen i Fishbein, 1969). U trenutno dostupnoj literaturi, namjera za prevarom nije dobila dovoljno pažnje, ali se pokazalo da je povezana sa samo-iskazima partnerske prevare među uzorkom studenata (Jones, 2009; prema Toplu-Demirtas i Fincham, 2017). Nadalje, namjera je predviđala i kasnije partnerske prevare (Olderbak, 2008; prema Toplu-Demirtas i Fincham, 2017).

1.1 Povezanost stava i namjere s ponašanjem

Nekoliko modela u socijalnoj psihologiji, uključujući i teoriju razložne akcije (Fishbein i Ajzen, 1975) i teoriju planiranog ponašanja (Ajzen, 1991) počivaju na pretpostavci da je najbliži i najbitniji prediktor ponašanja osobe njegova namjera da izvede to ponašanje. Pretpostavka je da ljudi čine ono što im je namjera da učine, a ne rade ono za što nemaju namjeru (Sheeran, 2002).

Psihološkim terminima rečeno, ponašajna namjera prikazuje motivaciju pojedinca da izvede određeno ponašanje. Odnosno, ponašajne namjere obuhvaćaju i smjer (hoće li se ponašanje P izvesti ili ne) i intenzitet odluke (vrijeme ili trud kojeg je osoba spremna uložiti za izvođenje, odnosno ne izvođenje ponašanja P). Teorija planiranog ponašanja također pretpostavlja da su namjere najbitniji prediktor ponašanja, ali prihvaća da ljudi možda nemaju uvijek dovoljnu kontrolu nad izvođenjem ponašanja da bi izvršili svoje namjere (Ajzen, 1991). Slično tome, Triandis (1980; prema Sheeran, 2002) predlaže da otežavajući okolinski uvjeti mogu prevenirati izvedbu ponašanja za kojim je postojala namjera. On također navodi da se određena ponašanja mogu lakše kontrolirati „navikama“ nego svjesnim namjerama (Triandis, 1980; prema Sheeran, 2002).

Namjere se koriste za predviđanje širokog spektra ponašanja uključujući i potrošačka ponašanja, spolne odnose, korištenje kontracepcije te namjeru za pobačaj (Warshaw i Davis, 1984), ponašanja hranjenja (Conner i Armitage, 1998), fizičku aktivnost i mršavljenje (McEachan i sur., 2011), pušenje (Norman, Conner i Bell, 1999), korištenje supstanci (Conner, Sherlock i Orbell, 1998), kockanje (Sheeran i Orbell, 1999), ali i brojna druga.

Vrsta ponašanja može regulirati stupanj konzistencije između namjere i ponašanja. Primjerice Sheeran i Sutton (1999; prema Sheeran, 2002) su pronašli korelacije od .03 za namjeru i ponašanja odlazaka na mamografiju (Montano i Taplin, 1991) do 0.84 za namjeru i ponašanja korištenja droga (Conner i Mcillan, 1999). Jedan čimbenik koji određuje koliko dobro namjere predviđaju ponašanja je predviđa li se ponašanje sastavljeno od jedne radnje ili ponašanje kao cilj, odnosno ishod koji se može postići izvedbom više pojedinačnih radnji. Namjere su bolji prediktori pojedinačnih radnji poput odlaska na predavanje ili čitanja knjige, nego cilja, poput dobivanja petice na ispitu. To je ishod činjenice da dobivanje petice na ispitu ovisi i o iščitavanju udžbenika i literature i dolazaka na predavanje, ali i puno drugih čimbenika. Zapravo, razina do koje izvedba određenog ponašanja kontrolira hoće li se cilj ostvariti ili ne je ključan faktor. Npr. student može imati snažne namjere dobiti pet i izvesti brojna ponašanja

učenja, ali opet ne ostvariti svoj cilj ako njegova ponašanja ne mogu kontrolirati ishod (Sheeran, 2002).

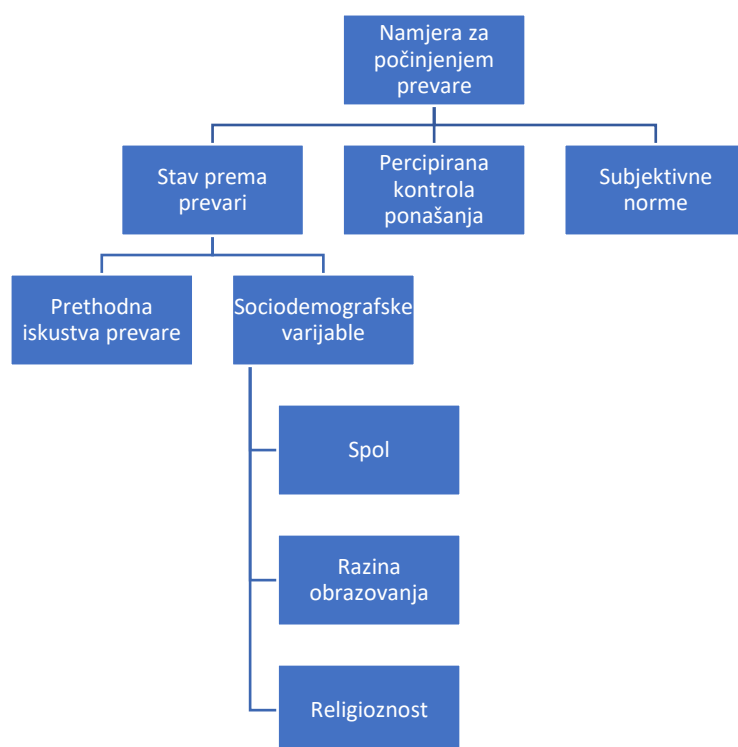
Također, kontrola je bitna i prilikom određivanja snage veze između namjere i ponašanja. Kada se nastoji razumjeti namjera za izvođenjem određenog ponašanja osoba mora imati kontrolu nad izvođenjem ponašanja. Nekoliko čimbenika kontrole je bitno prilikom određivanja je li namjera provedena u akciju. Ti čimbenici uključuju dostupne informacije, sposobnosti, resurse, prilike, dostupnost, suradnju i neočekivane situacije. Ovi čimbenici određuju količinu kontrole koju osoba stvarno ima nad izvedbom ponašanja i time moderiraju vezu između namjere i ponašanja. U terenskim eksperimentima u kojima se testirala teorija planiranog ponašanja, istraživačima nije lako odrediti koliko stvarno kontrole ispitanici imaju nad izvedbom ponašanja. Iz tog razloga, istraživači se oslanjaju na percipiranu ponašajnu kontrolu ispitanika, što se temelji na pretpostavci da je percepcija kontrole dovoljno točan prikaz stvarne kontrole (Ajzen, 1991). No, čini se da su dokazi o učincima moderacije percipirane ponašajne kontrole na vezu namjere i ponašanja dvosmisleni. Armitage i Conner (2001) su pregledali 19 istraživanja i pronašli značajnu interakciju između percipirane ponašajne kontrole i namjere u samo njih 9 (47%) (u svim slučajevima viša percipirana bihevioralna kontrola je bila povezana s većom konzistencijom među namjerama i ponašanjem).

Stupanj formacije namjere se odnosi na to koliko su dobro kognicije o ponašanju povezane s namjerom da se to ponašanje izvede. Međutim, moguće je također odrediti koja kognicija objašnjava najviše varijance u namjeri. Posebna pažnja se pridala tome je li namjera više određena stavovima ili subjektivnim normama. Ovisno o tome jesu li namjere kontrolirane normama ili stavovima to može utjecati na to koliko će dobro namjere predviđati ponašanje (Sheeran, Norman i Orbell, 1999). To se događa jer su namjere bazirane na stavovima došle iz osobnih uvjerenja, dok su namjere bazirane na subjektivnim normama došle iz potencijala osobe da pridobije odobravanje, nagrade ili kazne od svojih bližnjih. Prema teoriji samo-determiniranosti (Deci i Ryan, 1990; prema Sheeran, 2002), namjere kontrolirane stavovima imaju unutarnji lokus uzročnosti (one se doživljavaju kao samo odabrane - autonomne namjere) i stoga bi se trebale asociirati s većom vjerojatnosti izvedbe ponašanja. Normativno kontrolirane namjere, u drugu ruku, se iniciraju i izvršavaju zbog pritiska koji dolazi izvan pojedinca (imaju vanjski lokus uzročnosti i karakteriziraju se kao kontrolirane namjere) i zbog toga bi trebale imati slabiji motivacijski učinak. Dokazi sugeriraju da namjere koje se definiraju kao autonomne u teoriji samo-determiniranosti se asociiraju sa snažnom vezom između stava, namjere i ponašanja (Andrew Smith i Biddle, 1999).

U teorijama razložne akcije i planiranog ponašanja se navodi da mjera prethodnog ponašanja često predviđa buduća ponašanja bolje nego mjera namjere. Prema određenim analizama, korelacije između prošlih ponašanja i budućih ponašanja mogu ukazivati na navike (Oulette i Wood, 1998), gdje navike označavaju ponašanja koja su automatski izazvana kada se pojave određeni situacijski znakovi. Ovo automatsko izazivanje se događa jer postoje snažne veze između znaka i odgovora koje su nastale zbog čestog ponavljanja ponašanja u određenom kontekstu. Ouelette i Wood (1998) su svojom metaanalizom pokazale da za ponašanja koja se često izvode u stabilnim kontekstima (konteksti koji mogu dovesti do stvaranja navike), prošla ponašanja predviđaju buduća ponašanja bolje nego namjere. Suprotno tome, za ponašanja koja se često izvode u nestabilnim kontekstima (konteksti koji ne dovode do stvaranja navike), namjere predviđaju buduća ponašanja puno bolje nego prošla ponašanja.

Ukratko, možemo reći da je namjera ključan indikator pojedinčeve mentalne pripremljenosti za djelovanje u nekoliko modela ponašanja socijalne psihologije i konstrukt namjere se vrlo široko koristi kako bi se razumjeli problemi socijalne i primijenjene psihologije. Sheeran (2002) navodi da namjere objašnjavaju oko 28% varijance budućih ponašanja. Shodno tome, istraživanje kojeg je provela Jackman (2014) pruža jedinstveni konceptualni dvofazni model namjere za prevarom, koristeći se konstruktima teorije planiranog ponašanja. U prvoj fazi, čimbenici koji utječu na namjeru za prevarom su isključivo temeljeni na teoriji planiranog ponašanja koja pretpostavlja da su namjere funkcija stava, socijalnih normi i percipirane bihevioralne kontrole. Literatura do sada sugerira kako su stavovi jedni od najznačajnijih prediktora namjere prevare (Buunk i Bakker, 1995). Druga faza modela se veže uz stavove kao funkciju socio-demografskih varijabli poput razine obrazovanja, dobi i spola, religijskih utjecaja i prošlih iskustava s prevarom. Dosadašnja empirijska istraživanja na temu prevare, kako navodi autorica, se usmjeravaju ili na namjeru ili na stavove, ali ne i na oboje. Stoga njezin rad pokušava upotpuniti prazninu putem dvofaznog modela prikazanog na Slici 1 (Jackman, 2014).

Slika 1. Grafički prikaz dvofaznog modela (Jackman, 2014)

1.2 Razina obrazovanja i prevara

Kada govorimo o varijablama koje su povezane s počinjenjem prevare u romantičnim vezama, postoje istraživanja koja su pokazala da razina obrazovanja može imati doprinos. Iako su dobiveni nekonzistentni rezultati u istraživanjima povezanosti razine obrazovanja i prevara možemo istaknuti nekoliko bitnijih. Atkins i sur. (2001) zaključuju da će se visoko obrazovani ljudi više vjerojatno uključivati u vanbračne spolne odnose. Točnije, osobe s fakultetskim diplomama imaju 1.75 puta veću vjerojatnost da će se upustiti u vanbračne spolne aktivnosti nego osobe koje imaju niži stupanj obrazovanja od srednjoškolske diplome. Unatoč postojanju nalaza da visoko obrazovani pojedinci vjerojatnije ulaze u ponašanja prevare, čini se da ipak veći utjecaj ima obrazovna dinamika partnera i prethodni razvod braka osoba u vezi. Nadalje, Atkins i suradnici (2001) sugeriraju da ako žena ima više obrazovanje nego njezin partner ona će više vjerojatno imati seksualnu vezu van primarne veze, ukoliko njezin muž ima višu razinu obrazovanja tada će se ona manje vjerojatno uključivati u ponašanja nevjere. Za žene koje su u partnerskim odnosima postoji direktna i pozitivna veza između razine obrazovanja i nevjere. Objašnjenje koje ovi istraživači daju jest da više razine obrazovanja mogu biti asocirane s liberalnijim stavovima prema seksualnosti. Druga pak istraživanja ili nisu pronašla nikakvu

povezanost razine obrazovanja i prevara ili su pronašli povezanost koja ide u suprotnom smjeru (npr. Whisman i Snyder, 2007; Allen i sur., 2006). Kao što je to slučaj za brojne druge demografske varijable, utjecaj obrazovanja je vjerojatno pod utjecajem moderacije ili medijacije drugih čimbenika poput obrazovne dinamike među partnerima (Blow i Hartnett, 2005), spola (Atkins i sur., 2001) ili primanja (Mark i sur., 2011)

Iako je viša razina obrazovanja povezana s pozitivnijim stavovima prema prevari (Atkins i sur., 2001), veza između obrazovanja i stvarnog ponašanja prevare nije toliko jasna. Većina istraživanja je pokazala blagu pozitivnu povezanost između obrazovanja i povijesti prevara (Amato i Rogers, 1997; Atkins i sur., 2001; Buunk, 1980; Leigh i sur., 1993) i između obrazovanja i učestalosti prevare kod muškaraca (Atkins i sur., 2001). No, druga istraživanja nisu pronašla pozitivnu povezanost (Edwards i Booth, 1976; Greeley, 1994; Treas i Giesen, 2000), a neki su istraživači pronašli više stope prevare kod onih pojedinaca koji imaju razinu obrazovanja nižu od srednjoškolske (Chou i sur., 1994). Treas i Giesen (2000) su pronašli nešto veću pojavnost prevare kod osoba najniže razine obrazovanja i najviše razine obrazovanja, a Choi i suradnici (1994) nalaze da je niža razina obrazovanja bila značajan rizičan faktor kod afričko-američkih muškaraca. Iz svega navedenog može se zaključiti kako povezanost između razine obrazovanja i ponašanja prevare varira, pa bi uz obrazovanje trebalo uključiti i neke druge čimbenike (Allen i sur., 2006).

1.3 Religioznost i prevara

Religioznost se često povezivala s vjernosti partneru. Kao što navode Dollahite i Lambert (2007) najreligioznija učenja i sveta pisanja potiču moralne vrijednosti poput vjernosti i često obeshrabruju ponašanja koja dovode do prevare. Postoji empirijska potvrda da su religiozniji pojedinci ujedno i vjerniji svojim partnerima od onih koji nisu religiozni (Whisman, Gordon i Chatav, 2007). Pojedinci koji su manje religiozni imaju liberalnije stavove prema prevari. Štoviše, ljudi za koje je religija bitnija (ljudi koji imaju više rezultate na indeksu religioznosti) vjerojatnije gledaju na prevaru u negativnom svjetlu i imaju negativne stavove prema prevari. Visoko religiozne osobe žive sukladno religioznim uvjerenjima koje imaju (Jackman, 2014).

Hansen (1987) pokazuje da za žene (ali ne i za muškarce), religijske aktivnosti koreliraju negativno s prevarom, dok Liu (2000; prema Blow i Hartnett, 2005) pokazuje da takva korelacija postoji samo za muškarce ali ne i za žene. Choi i suradnici (1994) su pronašli slične

negativne korelacije između odlazaka u crkvu i prevare, iako su pronašli da je povezanost bila značajna samo za određene etničke skupine.

1.4 Zadovoljstvo vezom i prevara

Zadovoljstvo vezom je vrlo bitan izvor sreće, zdravlja i osobne dobrobiti u odrasloj dobi pojedinca (Schaffhuser, Allemand i Martin, 2014). Ono je jedan od najviše istraživanih aspekata u partnerskim vezama. Zadovoljstvo vezom se može odnositi na, primjerice, stupanj do kojeg su potrebe i želje pojedinca za ljubavi, potporom i sigurnosti ispunjene. Istraživači su daleko od konsenzusa oko konceptualizacije zadovoljstva vezom, stoga se to odražava i u načinu mjerenja iste. Kada govorimo o zadovoljstvu veze i njezinom utjecaju na ponašanja prevare partnera pronalazimo različite rezultate. Neka istraživanja podupiru ideju da pojedinci sudjeluju u nevjernim ponašanjima kada nešto nije u redu u njihovoj primarnoj vezi (npr. kada bračna sreća ili zadovoljstvo pada, pojavnost van partnerskog spolnog odnosa se povećava [Atkins i sur., 2001; Glass i Wright, 1985]). Nezadovoljstvo primarnom vezom u najmanju ruku povećava želju za van partnerskim uključivanjem. Glass i Wright (1985) su pronašli negativnu korelaciju između bračnog zadovoljstva i prevare za sve vrste vanbračnog nevjernog ponašanja (seksualno, emocionalno i kombinaciju jednog i drugog), iako su otkrili da je nezadovoljstvo vezom osobito povezano s emocionalnom prevaram. Nadalje, muškarci i žene koji su uključeni i u seksualnu i u emocionalnu prevaru su čak i nezadovoljniji svojim brakovima nego oni koji su uključeni samo u seksualnu ili samo u emocionalnu prevaru (Glass i Wright, 1985). Povezanost između prevare i zadovoljstva vezom može biti osobito važno za žene. Generalno, žene koje su nezadovoljne svojim muževima i brakom češće se uključuju u vanbračne veze nego žene koje su zadovoljnije (Prins i sur., 1993). Nadalje, među onima koji se uključuju u vanbračne seksualne odnose, žene su značajno manje zadovoljne svojim brakovima nego muškarci (Glass i Wright, 1985).

Spanier i Margolis (1983) smatraju da veza među bračnim zadovoljstvom i prevaram nije tako jednostavna. Iako su pronašli da je 70% njihovih ispitanika koji su sudjelovali u prevari svoje ponašanje atribuiralo problemima u braku, nisu pronašli značajnu vezu između bračnog zadovoljstva i pojavnosti prevare. Oni zaključuju da vanbračne seksualne aktivnosti njihovih ispitanika nisu imale velikog efekta na njihovu percepciju bračne kvalitete u usporedbi s ispitanicima koji se nisu uključili u vanbračne seksualne aktivnosti. Također, moguće je da postoje medijacijske varijable koje mogu mijenjati korelaciju između zadovoljstva vezom i prevare. S obzirom na nekonzistentne rezultate među istraživanjima, čini se da je zadovoljstvo vezom bitan prediktor prevare za neke parove, a da za druge parove postoje interakcijski efekti s drugim varijablama. Npr. za bračnog partnera koji putuje na 3 tjedna svaki mjesec, odnos „za

jednu noć“ ne mora nužno biti reakcija na problematičnu vezu kod kuće, ali, duboka, emocionalna povezanost može odražavati visoke razine nezadovoljstva u primarnoj vezi (Blow i Hartnett, 2005).

1.5 Osobine ličnosti i prevara

Kako bi istraživanje prediktora prevare bilo potpuno, potrebno je uključiti i osobine ličnosti. Postoje čvrsti dokazi koji pokazuju kako su osobine ličnosti modela Velikih pet povezane s ponašanjima prevare (npr. Barta i Kiene, 2005) iako postoje određeni varijabiliteti u razini povezanosti svake od osobina ličnosti s prevarom koje su dobivane kroz istraživanja. Osobine koje najkonzistentnije pokazuju povezanost s prevarom jesu neuroticizam (karakteriziran emocionalnom nestabilnosti i brigom), ugodnost (karakterizirana ljubaznosti i povjerljivosti) i savjesnost (karakterizirana samodisciplinom i pouzdanosti). Pojedinci koji postižu visoki rezultat na skali neuroticizma su se vjerojatnije uključivali u ponašanja prevare u svojim prethodnim vezama (Barta i Kiene, 2005) i u svojim trenutnim brakovima (Whisman i sur., 2007). Suprotno tome, pojedinci koji postižu visok rezultat na skalama ugodnosti i savjesnosti sebe opisuju vjernijima (Schmitt, 2004), i manje je vjerojatno da su se ikada uključivali u ponašanja prevare ili da će ikada u budućnosti počiniti prevaru (Buss i Schackelford, 1997; prema Altgelt i sur., 2018). Što se tiče ostalih osobina ličnosti iz modela Velikih pet, rezultati su bili puno manje konzistentni. Neki istraživači nalaze pozitivnu povezanost između otvorenosti i prevare (Buss i Schackelford, 1997) dok drugi pokazuju negativnu povezanost otvorenosti i percipirane vjerojatnosti za počinjenjem prevare (Schmitt, 2004), a postoje i istraživanja koja uopće ne pronalaze povezanost otvorenosti s prevarom (Barta i Kiene, 2005; Schmitt i Buss, 2001). Isto tako, određena istraživanja pronalaze pozitivnu povezanost ekstraverzije i prevare (Buss i Schackelford, 1997), dok drugi sugeriraju da ne postoji povezanost ekstraverzije i prevare (Barta i Kiene, 2005; Schmitt i Buss, 2001).

No, prevara se nije samo povezivala s osobinama ličnosti iz modela Velikih pet, već se veliki broj istraživanja bavio i ispitivanjem osobina ličnosti tamne trijade i kako one mogu doprinijeti ponašanjima prevare. Tamna trijada se sastoji od tri osobine ličnosti, a to su psihopatija, makijavelizam i narcizam. Psihopati se najčešće opisuju kao spontane osobe kojima manjka odgovornosti, a uz to su i manipulativne i pokazuju određenu dozu antisocijalnih ponašanja (Rauthmann i Kolar, 2012). Kao rezultat toga, psihopati su često štetni za sebe i za svoju okolinu zbog težnje za uključivanjem u aktivnosti kojima traže uzbuđenja koje uključuju nasilje i delinkventnost. Narcizam je karakteriziran taštinom, egocentrizmom, pretjeranim

samopouzdanjem i pretjeranim veličanjem sebe dok se istovremeno omalovažavaju drugi ljudi (Rauthmann i Kolar, 2012). S druge strane, makijavelisti se opisuju kao bešćutni, pesimistični i skloni prevarama, orijentirani su na moć i imaju tendenciju izrabljivanja drugih ljudi. Sve su ovo osobine koje se smatraju socijalno nepovoljnima, ali se ipak one najčešće pronalaze kod osoba koje se povijesno smatralo dobrim vođama (Rauthmann i Kolar, 2012). Istraživanja koja su evaluirala veze između crta tamne trijade i prevare pokazala su da su više razine psihopatije, narcizma i makijavelizma sve povezane i s većom vjerojatnosti upuštanja u ponašanja prevare (Ali i Chamorro–Premuzic, 2010; Adams i sur., 2014). Jones i Weiser (2014) su pronašli da je psihopatija najsnažniji prediktor nevjere kod muškaraca dok kod žena i psihopatija i makijavelizam imaju jednaki utjecaj. Ali i Chamorro–Premuzic (2010) pronalaze iste rezultate. Nadalje, Jones i Weiser (2014) nisu pronašli povezanost između nevjere i narcizma jer se nevjera najčešće percipira negativno od strane društva stoga se narcisti manje upuštaju u takva ponašanja osim ako upuštanje u takve odnose ne donese više koristi nego što bi bilo negativnih posljedica povezanih s nevjerom.

Osim što su bitan prediktor prevare, osobine ličnosti su i bitan prediktor zadovoljstva vezom. Istraživanje Altgelta i suradnika (2018) pokazalo je zanimljive rezultate o medijacijskom efektu zadovoljstva vezom u odnosu narcizma i partnerove prevare. No, navode i kako bi buduća istraživanja trebala ispitati potencijalne mehanizme koji bi mogli objasniti povezanost osobina ličnosti i prevare. Stoga se dovodi u pitanje je li moguće da partnerovo zadovoljstvo vezom ima određeni efekt na odnos partnerovih osobina ličnosti iz modela Velikih pet i njegove namjere za prevarom?

1.6 Odnos osobina ličnosti i zadovoljstva vezom

Ličnost nije samo povezana s bitnim životnim ishodima poput radne uspješnosti, zdravlja ili dugovječnosti (Ozer i Benet-Martinez, 2006), nego i sa kvalitetom socijalnih i romantičnih odnosa. Bitno je naglasiti da se intimne veze treba smatrati dijadnim procesima, tako da svaki partner doprinosi funkcioniranju veze (Dyrenforth i sur., 2010). Stoga se istraživanja bave ispitivanjem efekta osobina ličnosti pojedinca na zadovoljstvo vezom, ali i odnosa osobina ličnosti oba partnera na zadovoljstvo vezom. Budući da će se u ovom radu ispitivati jedinstveni utjecaji ličnosti pojedinca, biti će predstavljeni rezultati koji se vezuju isključivo uz ličnost i zadovoljstvo vezom pojedinca.

U dostupnoj literaturi postoje snažni dokazi o negativnoj povezanosti neuroticizma i zadovoljstva vezom, odnosno više razine neuroticizma su povezane sa smanjenim

zadovoljstvom vezom (Kelly i Conley, 1987). Od tada su i brojna druga istraživanja potvrdila istu povezanost (npr. Dyrenforth i sur., 2010). Kada govorimo o ugodnosti, najveći broj istraživanja pokazuje kako je ona pozitivno povezana sa zadovoljstvom vezom, odnosno osobe koje su ugodnije imati će veće zadovoljstvo vezom (Dyrenforth i sur., 2010). Savjesnost se također pokazala kao osobina ličnosti koja je povezana sa većim zadovoljstvom vezom. Iako ovi nalazi nisu konzistentni, čini se da se u većini slučajeva više razine savjesnosti povezuju uz veću razinu zadovoljstva vezom. (Dyrenforth i sur., 2010). Nadalje, Dyrenforth i sur. (2010) pronalaze da su i više razine ekstraverzije kod pojedinca povezane s višim razinama osobnog zadovoljstva vezom. Otvorenost je, čini se, nešto kompleksnija, budući da se generalno pokazalo da je otvorenost slab prediktor ishoda veze, pa tako i zadovoljstva vezom.

1.7 Cilj istraživanja

Iz pregleda literature jasno je da postoje brojni nekonzistentni rezultati istraživanja koji su predstavljeni u području ispitivanja prediktora za određivanjem namjere za počinjenjem prevare. Ovaj rad nastojati će pružiti odgovor na pitanje jesu li stavovi, percipirana ponašajna kontrola i subjektivne norme bitni čimbenici u predviđanju namjere u specifičnom ponašanju prevara u partnerskim vezama, postoje li razlike u stavovima prema prevari i namjeri za počinjenjem prevare s obzirom na spol, razinu obrazovanja i religioznost te naposljetku ima li zadovoljstvo vezom medijacijski učinak u odnosu osobina ličnosti i namjere za počinjenjem prevare. S obzirom na dostupnu literaturu i nalaze koji su predstavljeni, ovaj će se rad baviti ispitivanjem dvofaznog modela kojeg je pretpostavila Jackman (2014), te će on biti svojevrsna replikacija njezinoga istraživanja. Kako teorija planiranog ponašanja ne objašnjava doprinos osobina ličnosti na namjeru za ponašanjem, pokušati će se ispitati i odnos osobina ličnosti i namjera za prevarom. Stoga, ispitivanje će se usmjeriti i na efekte osobina ličnosti na namjeru za počinjenjem prevare. Budući da se kroz literaturu dosljedno pokazuje kako su određene osobine ličnosti povezane sa zadovoljstvom vezom, a zadovoljstvo vezom je povezano s namjerom za počinjenjem prevare, nameće se pitanje hoće li varijabla zadovoljstva vezom posredovati u odnosu između osobina ličnosti i namjere za prevarom. Iz svega navedenoga slijede problemi i hipoteze kojima će se ovaj rad baviti.

2 PROBLEMI I HIPOTEZE

2.1 Problemi rada

- 1) Ispitati efekt stava prema prevari, percipirane kontrole ponašanja i subjektivnih normi na namjeru počinjenja prevare u romantičnoj vezi.
- 2) Ispitati razlike u stavovima prema prevari s obzirom na socio-demografske varijable (razina obrazovanja, spola, religioznosti).
- 3) Ispitati razlike u namjeri počinjenja prevare obzirom na socio-demografske varijable (razina obrazovanja, spola, religioznosti).
- 4) Ispitati medijacijski efekt zadovoljstva vezom u odnosu između osobina ličnosti i namjere za počinjenjem prevare.

2.2 Hipoteze

- 1) Očekuje se da će stavovi prema prevari, percipirana kontrola ponašanja (mjerena skalom percipirane kontrole ponašanja) i subjektivne norme (mjerene upitnikom subjektivnih normi) imati značajan doprinos u objašnjavanju varijance namjere za počinjenjem prevare u romantičnoj vezi na način da će pozitivniji stavovi prema prevari, veća percipirana kontrola ponašanja i subjektivne norme biti pozitivni prediktori namjere za prevarom.
- 2) Očekuje se da će osobe s višom razinom obrazovanja, manje religiozni pojedinci te muškarci svi imati pozitivnije stavove prema prevari od pojedinaca koji imaju niže razine obrazovanja, pojedinaca koji su manje religiozni i žena.
- 3) Očekuje se da će osobe koje imaju veću razinu obrazovanja će također imati veće razine namjere za počinjenjem prevare u usporedbi s osobama koje imaju nižu razinu obrazovanja. Očekuje se i da će muškarci imati veću razinu namjere za počinjenjem prevare nego što će to imati žene, a one osobe koje su religioznije će imati niže razine namjere za počinjenjem prevare nego one osobe koje su manje religiozne.

- 4) Zadovoljstvo vezom (mjereno skalom zadovoljstva vezom) imat će medijacijski efekt u odnosu između osobina ličnosti (mjenih BFI-om) i namjere za počinjenjem prevare.

3 METODA

3.1 Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo ukupno 359 ispitanika, od čega je 238 žena (66.3%) te 121 muškarac (33.7%). Raspon dobi ispitanika sezao je od 18 do 74 godine, a prosjek dobi iznosio je 32.98 godine ($SD = 12.69$). Nadalje, ispitanici su se razlikovali i prema tome nalaze li se u vezama ili u brakovima, od čega je njih 140 (39%) bilo u braku, dok je ostalih 219 (61%) bilo u vezi.

Uzorak ispitanika obuhvaćao je pojedince različitih razina obrazovanja. Najveći je broj ispitanika, njih 132, završilo diplomski studij (36.8%), nakon čega slijede osobe sa završenim preddiplomskim studijem i srednjom školom koji broje po 85 ispitanika (23.7%), 29 ispitanika sa završenom višom školom (8.1%) te 28 ispitanika sa specijalizacijom, magisterijem i doktoratom (7.8%).

Ispitanici su se izjašnjavali smatraju li se religioznima od čega je 155 osoba odabralo „Da“ (43.2%), 178 je odabralo „Ne“ (49.6%), a 26 ispitanika je odabralo „Ne želim odgovoriti“ (7.2%).

Na samom kraju istraživanja ispitanike se pitalo jesu li ikada prevarili svoga trenutnog ili bivšeg partnera ili partnericu gdje je 57 ispitanika odgovorilo „Da“ (16 M i 41 Ž), 258 je odgovorilo „Ne“ (94 M i 191 Ž), a 17 „Ne želim odgovoriti“ (11 M i 6 Ž).

3.2 Mjerni instrumenti

Od ispitanika se prvo prikupilo sociodemografske podatke (spol, dob, razina obrazovanja, religioznost) koji uključuju informacije o spolu, dobi, statusu romantičnog odnosa (veza ili brak), razini obrazovanja te religioznosti. Nakon toga primijenjeno je šest skala i upitnika redoslijedom kojim su opisani u nastavku, te pitanje o prethodnom iskustvu prevare.

Skala stavova prema prevari (engl. Attitudes Towards Infidelity Scale – ATIS; Whatley, 2006; prema Habibi i sur., 2019) sadrži široki spektar pitanja koja pokrivaju osjećaje vezane uz prevaru, ali i stavove prema prevari uključujući i online prevaru te reagiranje na partnerovu nevjeru. Skala je prvotno imala 51 česticu, ali je nakon provođenja korekcije zadržano samo 12 čestica, od kojih su 6 pozitivno formulirane, a 6 negativno (Habibi i sur., 2019). Primjer čestica koje se nalaze u upitniku su „Nevjera nije nikada nikome naudila“ i „Za ljude je prirodno da budu nevjerni“, a ispitanici odgovaraju na skali Likertova tipa od 7 stupnjeva gdje -3 označava „u potpunosti se ne slažem, a +3 „u potpunosti se slažem“. Najniži mogući rezultat iznosi 12, a najviši mogući rezultat iznosi 84 što ukazuje i na pozitivnije stavove prema prevari (Habibi i

sur., 2019). Skala pokazuje dobre psihometrijske karakteristike, internalnu valjanost ($\alpha = 0.71$) te test-retest pouzdanost (0.87) (Habibi i sur., 2019). Čestice 2, 5, 6, 7, 8 i 12 je potrebno obrnuto kodirati. Budući da skala stavova prema prevari nije do sada prevedena na hrvatski jezik, ona je za potrebe ovog istraživanja prevedena metodom dvostrukog prijevoda te je bilo potrebno provjeriti njenu strukturu. Nakon provedbe faktorske analize utvrđeno je kako čestica 12 remeti jednostavnu strukturu upitnika te je ona izbačena iz upitnika. Ekstrahirana su dva faktora u koja se grupiraju preostale čestice i koji zajedno objašnjavaju 51.29% varijance. Međutim, budući da se u istraživanjima (Whatley, 2006; prema Habibi i sur., 2019; Habibi i sur., 2019) pokazuje da upitnik ima jednofaktorsku strukturu, za potrebe ovoga istraživanja sve su se čestice prisilno grupirale u jedan faktor koji ukupno objašnjava 32.38% varijance. Pouzdanost cijele skale iznosi u ovom istraživanju iznosi $\alpha = .80$.

Budući da stavovi prema prevari pružaju samo određenu količinu dokaza za pretpostavku o tome tko će biti nevjeran u budućnosti, i nemaju direktnu povezanost s krajnjim ponašanjem kao što to imaju ponašajne namjere, konstruirana je *Skala namjere prema prevari* (eng. Intentions Towards Infidelity Scale - ITIS; Jones i sur., 2011) koja mjeri ponašajnu namjeru, odnosno vjerojatnost uključivanja u ponašanja prevare. Skala sadržava čestice poput „Koliko je vjerojatno da biste bili nevjerni svojoj partnerici kada biste znali da vas neće uloviti?“, te originalno ima 7 čestica. Ispitanici vrše samoprocjenu na skali od 7 stupnjeva u rasponu od -3 što označava „Uopće nije vjerojatno“ do +3 „Vrlo je vjerojatno“. Procjena čestice na stupnju -3 boduje se jednim bodom, dok se procjena od +3 boduje sa sedam bodova, a ukupni rezultat predstavlja uprosječen zbroj svih odgovora. Najviši mogući rezultat koji ispitanici mogu postići na skali jest 7, što ujedno pokazuje i najveću namjeru za počinjenjem prevare, dok je najniži rezultat koji je moguće postići 1, te označava najmanju namjeru za počinjenjem nevjernih ponašanja (Jones i sur., 2011). Nadalje, ITIS pokazuje i dobre psihometrijske karakteristike. Jones i suradnici (2011) navode kako je Cronbach alpha internalna pouzdanost konzistentno dobra kroz uzorke i iznosi od .70 do .81. Za potrebe ovoga istraživanja ITIS je preveden na hrvatski jezik metodom dvostrukog prijevoda te je bilo potrebno provjeriti njezinu strukturu. Nakon provođenja faktorske analize potvrđena je jednofaktorska struktura upitnika ($\chi^2 = 1067,56$; $df = 21$; $p < 0,01$), gdje postotak objašnjene varijance za jedan faktor koji je izlučen iznosi 50.55%. Jednofaktorska struktura ITIS-a dobivena u ovom istraživanju sukladna je originalnom istraživanju Jonesa i suradnika (2011). Nakon što se obrnuto kodira čestica 3, pouzdanost ITIS skale u ovom istraživanju iznosi $\alpha = .79$.

Percipirana ponašajna kontrola skala je koja se sastoji od tri čestice, a kojima se ispituje percipirana sposobnost pojedinca da privuče romantičnog partnera (engl. Perceived

Behavioural Control; Lammers i sur., 2011). Skala sadrži sljedeća pitanja: „Bilo bi mi lako nekoga zavesti“. „Osjećam se vrlo samopouzđano u vezi svoga šarma“ i „Osjećam se samopouzđano u vezi svoga izgleda“. Odgovori su procjenjuju na skali Likertova tipa od 7 stupnjeva (-3 = u potpunosti se ne slažem do 3 = u potpunosti se slažem). Procjena -3 se boduje 1 bodom, a procjena 3 se boduje sa 7 bodova. Ukupni rezultat predstavlja linearnu kombinaciju svih odgovora (Lammers i sur., 2011). Teoretski najniži mogući rezultat iznosi 3, a najviši 21 te ujedno predstavlja i najveću razinu percipirane ponašajne kontrole. Skala je na hrvatski jezik prevedena metodom dvostrukog prijevoda. Cronbach alfa koeficijent pouzdanost skale u ovom istraživanju iznosi $\alpha = .86$. Korelacije među česticama prikazane su u Tablici 1.

Tablica 1. *Korelacije među česticama skale Percipirana ponašajna kontrola*

	Čestica 1	Čestica 2	Čestica 3
Čestica 1	-		
Čestica 2	.76**	-	
Čestica 3	.53**	.74**	-

Napomena: ** $p < .01$

Subjektivne norme ispitivale su se dvjema česticama po uzoru na Jackman (2014) (engl. *Subjective norms*). Čestice glase: „Većina ljudi koji su mi bitni bi me podržala kada bih bio/la nevjeran/na partneru“ i „Većina ljudi čije mi je mišljenje bitno bi smatrali da je moja prevara prema partneru u redu“, a procjenjuju na skali Likertova tipa od 7 stupnjeva (-3 = u potpunosti se ne slažem do 3 = u potpunosti se slažem). Viši rezultat na ovoj skali označava veću razinu odobravanja okoline prema prevari, a niži rezultat predstavlja veću razinu neodobravanja. U originalnom istraživanju kojega je provela Jackman (2014) korelacija među dvjema česticama bila je visoka ($r = .73$). Budući da mjera do sada nije bila korištena na hrvatskom jeziku prevedena je koristeći se metodom dvostrukog prijevoda. Korelacija među česticama u ovom istraživanju iznosi $r = .70$.

Kako bi se ispitalo zadovoljstvo vezom korištena je Skala zadovoljstva brakom (Ćubela i sur., 2010) koja se sastoji od 6 tvrdnji kojima se nastoji dobiti ukupna ocjena zadovoljstva odnosom s bračnim partnerom. Za potrebe ovoga istraživanja skala je prilagođena za romantične odnose, a sadržavala je pitanja poput: „Zadovoljan sam našom vezom/bračnim životom.“. Zadatak je ispitanika bio da ocijene svoj stupanj slaganja s tvrdnjama na skali od -3

(potpuno netočno) do +3 (potpuno točno). Polovica tvrdnji na skali (tvrdnje 3, 5 i 6) formulirana je negativno stoga su se one bodovale u suprotnome smjeru. Pri bodovanju procjene su kodirane od 1 do 7 bodova, a ukupni rezultat na skali je određen kao prosječna vrijednost procjena na svim česticama stoga se teoretski raspon rezultata kreće od 1 do 7, gdje viši rezultat ukazuje na veće zadovoljstvo vezom (Ćubela i sur., 2010). Cronbach alfa koeficijent pouzdanost skale u originalnom istraživanju (Ćubela i sur., 2010) iznosi $\alpha = .83$, a u ovom istraživanju iznosi $\alpha = .78$.

U svrhu ispitivanja osobina petofaktorskog modela ličnosti koristio se *Petofaktorski upitnik ličnosti* (Big Five Inventory - BFI; Benet-Martinez i John, 1998). To je najrašireniji upitnik ličnosti kojim se ispituju ekstraverzija (s 8 čestica), neuroticizam (8 čestica), ugodnost (9 čestica), otvorenost za iskustva (10 čestica) i savjesnost (9 čestica), a ujedno je i preveden na hrvatski jezik (Kardum, Gračanin i Hudek-Knežević, 2006). Upitnik se sastoji od ukupno 44 čestice, a ispitanici vrše samoprocjenu na skali Likertova tipa od 5 stupnjeva gdje 0 označava „uopće se ne slažem“, a 4 označava „u potpunosti se slažem“. Primjeri čestica koje upitnik sadržava jesu „Sebe vidim kao osobu koja je pričljiva“ što je primjer za ekstraverziju ili „Sebe vidim kao osobu koja temeljito obavlja posao“ što je primjer za savjesnost. Kako bi se dobio ukupan rezultat za svaku crtu potrebno je zbrojiti sve procjene na česticama koje se odnose na pojedinu crtu. Upitnik ima dobre psihometrijske karakteristike. Pouzdanost se na uzorcima kanadskih i američkih ispitanika kreće u rasponu od .75 do .90, a test-retest pouzdanost se kreće u rasponu od .80 do .90. Na uzorku hrvatskih ispitanika pouzdanosti za svaku pojedinu crtu iznose .77 za ekstraverziju, .72 za ugodnost, .82 za savjesnost, .81 za neuroticizam i .83 za otvorenost (Kardum, Gračanin i Hudek-Knežević, 2006).

U ovom istraživanju pouzdanosti za svaku pojedinu crtu iznose .76 za ekstraverziju, .59 za ugodnost, .80 za savjesnost, .79 za neuroticizam i .85 za otvorenost. Budući da je pouzdanost za skalu ugodnosti niska nije upotrebljiva za daljnje analize.

Prethodno iskustvo prevare mjereno je pitanjem: „Prevario sam svoju trenutnu partnericu i/ili svoju bivšu partnericu.“, a ispitanici su trebali odabrati jedan od tri ponuđena odgovora koji se odnosi na njih: „Da (kodirano kao 0)“, „Ne“ (kodirano kao 1) ili „Ne želim odgovoriti“ (kodirano kao 2).

3.3 Postupak istraživanja

Istraživanje je provedeno online putem „Google obrasca“. Prije početka rješavanja ispitanicima je prikazana uputa i uvjet za sudjelovanje u istraživanju te je napomenuto da je ono

u potpunosti anonimno i da u svakom trenutku smiju odustati od rješavanja. Pritiskom na tipku „Dalje“ ispitanici su dali svoju suglasnost za sudjelovanje u istraživanju. Uvjet za sudjelovanje u istraživanju bio je da su ispitanici stariji od 18 godina te da se nalaze u heteroseksualnom romantičnom odnosu (vezi) duže od 6 mjeseci ili da se nalaze u braku. Svaki ispitanik je individualno putem svog računala ili mobitela pristupio poveznici za istraživanje.

Ispitanici su prvo ispunili sociodemografske podatke gdje su odabrali spol, upisali svoju dob, označili u kakvom se odnosu nalaze, odabrali razinu obrazovanja te označili smatraju li se religioznima.

Nakon što su ispunili sociodemografske podatke ispitanicima je bilo prikazano 7 skala i upitnika koji su se prikazivali sljedećim redoslijedom: Skala stavova prema prevari (ATIS), Skala namjere prema prevari (ITIS), Percipirana ponašajna kontrola, Subjektivne norme, Skala zadovoljstva vezom, Petofaktorski upitnik ličnosti te je naposljetku prezentirano pitanje o prethodnom iskustvu prevare. Nakon rješavanja svake skale, pritiskom na tipku „Dalje“ prikazivala se sljedeća skala. Svako je pitanje zahtijevalo odgovor, odnosno, ispitanici nisu mogli prijeći na sljedeću skalu sve dok nisu odgovorili na sva pitanja skale na koju su odgovarali. Ukupno trajanje ispunjavanja upitnika bilo je 10ak minuta.

Upitnik se dijelio putem društvenih mreža i e-mail adresa te osobno uz zamolbu da se poveznica podijeli poznanicima. Prikupljanje ispitanika je trajalo cijeli mjesec svibanj 2022. godine.

3.4 Analiza podataka

Rezultati su se obrađivali uz pomoć statističkog programa za obradu podataka IBM SPSS Statistics 23. Osnovni deskriptivni pokazatelji prikazani su uz pomoć tablice u kojoj su za svaku pojedinu skalu i upitnik navedeni broj čestica, raspon odgovora, aritmetička sredina, standardna devijacija, simetričnost te spljoštenost, a navedene su i vrijednosti pouzdanosti Cronbach alfa. Za provedbu regresijskih analiza i ispitivanja doprinosa pojedinih prediktora u objašnjenju kriterijskih varijabli iz analize su isključeni svi oni slučajevi koji su na pitanja „Smatram se religioznom osobom“ i „Prevario sam svoju trenutnu partnericu i/ili svoju bivšu partnericu“ odgovorili sa „Ne želim odgovoriti“. Nadalje, kako bi se ispitale razlike među ispitanicima različitih razina obrazovanja prvotnih 6 kategorija obrazovanja među kojima su ispitanici birali (osnovna škola, srednja škola, viša škola, preddiplomski studij, diplomski studij, magisterij, specijalizacija, doktorat) grupiralo se u dvije kategorije. Prva kategorija, niža razina obrazovanja, sadržava ispitanike sa završenom osnovnom školom, srednjom školom i

višom školom, dok u kategoriju viša razina obrazovanja spadaju ispitanici sa završenim preddiplomskim studijem, diplomskim studijem te magisterijem, specijalizacijom i doktoratom.

4 REZULTATI

4.1 Deskriptivni podaci ispitanih mjera

Prvo su izračunati deskriptivni pokazatelji za rezultate na skalama stavova prema prevari, namjere za počinjenjem prevare, percipirane ponašajne kontrole, subjektivnih normi, skale zadovoljstva vezom i osobina ličnosti petofaktorskog modela (BFI). U Tablici 2. nalaze se podaci o broju čestica, rasponu odgovora, aritmetičkoj sredini, standardnoj devijaciji, simetričnosti, spljoštenosti i Cronbach alfa koeficijentima pouzdanosti za navedene skale i upitnike.

Tablica 2. *Deskriptivni podaci za skale stavova prema prevari, namjere prema prevari, percipirane ponašajne kontrole, subjektivnih normi i zadovoljstva vezom osobina ličnosti*

	<i>k</i>	Raspon	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>SKW</i>	<i>KURT</i>	α
Skala stavova prema prevari	12	12-84	28.55	11.84	.74	-.16	.78
Skala namjere prema prevari	7	1-7	2.28	1.15	1.30	1.55	.79
Skala percipirane ponašajne kontrole	3	3-21	13.64	4.56	-.51	.80	.86
Subjektivne norme	2	1-2	1.9	1.28	1.56	1.96	.70
Skala zadovoljstva vezom	6	1-7	5.94	1.11	-1.12	.80	.78
<i>Otvorenost</i>	10	10-50	35.91	7.13	-.21	-.50	.85
<i>Savjesnost</i>	9	9-45	33.49	5.80	-.27	.17	.80
<i>Neuroticizam</i>	8	8-40	21.79	5.65	.33	-.17	.79
<i>Ekstraverzija</i>	8	8-40	28.62	5.25	-.25	.00	.76
<i>Ugodnost</i>	9	9-45	32.70	4.59	.07	-.31	.59

Napomena: SKW – simetričnost, KURT – spljoštenost

Vrijednosti simetričnosti i spljoštenosti za svaku pojedinu skalu i upitnik nalaze se unutar intervala ± 2 , što se prema Tabachnick i Fidell (2013) smatra normalnim pokazateljima distribucije podataka. Koeficijenti pouzdanosti kreću se od $\alpha = .59$ do $\alpha = .86$. Podljestvica *ugodnosti* petofaktorskog upitnika ličnosti ima nižu pouzdanost od granične ($\alpha = .59$) te je zbog toga izbačena iz daljnjih analiza, dok sve ostale skale i upitnici imaju zadovoljavajuće vrijednosti koeficijenata pouzdanosti koje su iznad $\alpha = .70$ (Nunnally i Bernstein, 1994).

Rezultati pokazuju kako ispitanici imaju negativne stavove prema prevari ($M = 28.55$, $SD = 11.84$), imaju slabu namjeru za počinjenjem prevare ($M = 2.28$, $SD = 1.15$), umjerenu percipiranu ponašajnu kontrolu ($M = 13.64$, $SD = 4.56$), vrlo visoke subjektivne norme ($M = 1.91$, $SD = 1.28$) te su vrlo zadovoljni svojim vezama ($M = 5.94$, $SD = 1.11$).

4.2 Povezanost stavova i namjera za počinjenjem prevare, percipirane ponašajne kontrole, subjektivnih normi, zadovoljstva vezom, osobina ličnosti i prethodnog iskustva prevare.

Kako bi se ispitala povezanost između stavova prema prevari, namjere prema prevari, percipirane ponašajne kontrole, subjektivnih normi, zadovoljstva vezom, osobina ličnosti (*otvorenost, savjesnost, neuroticizam, ekstraverzija, ugodnost*) i prethodnog iskustva prevare izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacije. Dobiveni rezultati prikazani su u Tablici 3.

Tablica 3. Koeficijenti korelacije između stavova prema prevari, namjere prema prevari, percipirane ponašajne kontrole, subjektivnih normi, zadovoljstva vezom, osobina ličnosti i prethodnog iskustva prevare

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
1. Stavovi prema prevari	-									
2. Namjera prema prevari	.63**	-								
3. Percipirana ponašajna kontrola	-.04	.12*	-							
4. Subjektivne norme	.39**	.34**	.11*	-						
5. Zadovoljstvo vezom	-.27**	-.30**	.12*	-.26**	-					
6. Otvorenost	-.08	-.02	.34**	-.01	.03	-				
7. Savjesnost	-.10	-.05	.15**	-.08	.05	.17**	-			
8. Neuroticizam	-.03	-.05	-.21**	-.07	-.13**	-.09	-.19**	-		
9. Ekstraverzija	.03	.10	.40**	.10	.07	.30**	.32**	-.35**	-	
10. Prethodno iskustvo prevare	-.13*	-.26**	-.14**	-.01	.00	-.08	.02	.04	-.07	-

Napomena: * $p < .05$, ** $p < .01$

Dobiveno je da su stavovi prema prevari značajno pozitivno povezani sa namjerom za počinjenjem prevare ($r = .63, p < .01$) i sa subjektivnim normama ($r = .39, p < .01$), dok su negativno povezani sa zadovoljstvom vezom ($r = -.27, p < .01$).

Namjera za počinjenjem prevare nisko je pozitivno povezana sa percipiranom ponašajnom kontrolom ($r = .12, p < .05$) i umjereno pozitivno sa subjektivnim normama ($r = .34, p < .01$) dok sa zadovoljstvom vezom ima umjerenu negativnu povezanost ($r = -.30, p < .01$).

Percipirana ponašajna kontrola također je nisko pozitivno povezana sa subjektivnim normama ($r = .11, p < .05$) i zadovoljstvom vezom ($r = .12, p < .05$), a subjektivne norme su i negativno povezane sa zadovoljstvom vezom ($r = -.26, p < .01$). Isto tako percipirana ponašajna kontrola je statistički značajno povezana s osobinama ličnosti petofaktorskog modela. Percipirana ponašajna kontrola je umjereno pozitivno povezana s otvorenosti ($r = .34, p < .01$) i ekstraverzijom ($r = .40, p < .01$), a nisko pozitivno sa savjesnosti ($r = .12, p < .01$) dok je s neuroticizmom u niskoj negativnoj povezanosti ($r = -.21, p < .01$).

Osobine ličnosti nisu pokazale statistički značajne povezanosti sa stavovima prema prevari, kao niti s namjerom prema prevari i subjektivnim normama. Osim toga, neuroticizam je još negativno povezan sa zadovoljstvom vezom ($r = -.13, p < .01$). Nadalje, osobine ličnosti su i međusobno povezane i to savjesnost i otvorenost nisko i pozitivno ($r = .17, p < .01$), a ekstraverzija i otvorenost umjereno i pozitivno ($r = .30, p < .01$), dok je neuroticizam pokazao značajnu nisku i negativnu povezanost sa savjesnosti ($r = -.19, p < .01$) i umjerenu negativnu povezanost s ekstraverzijom ($r = -.35, p < .01$).

Naposlijetku, prethodno iskustvo prevare značajno je negativno i nisko povezano s ukupnim stavovima prema prevari ($r = -.13, p < .01$), isto tako pokazuje nisku i negativnu povezanost sa namjerom prema prevari ($r = -.26, p < .01$) te sa percipiranom ponašajnom kontrolom ($r = -.14, p < .01$). Zanimljivo je za navesti kako prethodno iskustvo prevare nije pokazalo nikakvu povezanost sa zadovoljstvom veze.

4.3 Doprinosi stava prema prevari, percipirane ponašajne kontrole i subjektivnih normi u objašnjenju namjere za počinjenjem prevare

Kako bi se ispitali doprinosi stava prema prevari, percipirane ponašajne kontrole i subjektivnih normi u objašnjenju namjere za počinjenjem prevare provedena je regresijska analiza gdje je kriterijska varijabla bila namjera za počinjenjem prevare, a kao prediktori su uključeni stavovi prema prevari, percipirana ponašajna kontrola i subjektivne norme. Kod provođenja regresijske analize prvo je potrebno utvrditi postoji li kolinearnost među prediktorima, što se čini uz pomoć faktora povećanja varijance (*Variance inflation factor* –

VIF). Vrijednosti VIF-a koje su ispod 10 smatraju se prihvatljivima (Field, 2013), a one se u ovom istraživanju kreću u rasponu od 1.02 – 1.20 te zadovoljavaju kriterij o nepostojanju kolinearnosti. Nadalje, vrijednosti tolerancije se nalaze u rasponu od 0.84-0.97 što također upućuje na nepostojanje kolinearnosti. Jednosmjerna analiza varijance pokazala je kako je model statistički značajan ($F_{3,358} = 88.53, p < .01$), a rezultati regresijske analize prikazani su u Tablici 4.

Tablica 4. *Doprinos stavova prema prevari, percipirane ponašajne kontrole i subjektivnih normi u objašnjenju namjere za počinjenjem prevare*

Prediktori	<i>R</i>	<i>R</i> ²	β
	.65	.43**	
Skala stavova prema prevari			.60**
Percipirana ponašajna kontrola			.13**
Subjektivne norme			.10*

Napomena: * $p < .05$, ** $p < .01$

Regresijska analiza je pokazala da su stavovi prema prevari, percipirana ponašajna kontrola i subjektivne norme značajni prediktori u objašnjenju namjere za počinjenjem prevare i zajedno objašnjavaju 43% varijance kriterija. One osobe koje imaju pozitivnije stavove, više percipiranu ponašajnu kontrolu i više subjektivne norme imaju i veću namjeru za počinjenjem prevare. Dobiveni rezultati potvrđuju prvu hipotezu.

4.4 Razlike u stavovima prema prevari s obzirom na spol, razinu obrazovanja i religioznost

Kako bi se ispitala razlike u stavovima prema prevari s obzirom na socio-demografske varijable spola, razine obrazovanja i religioznosti provedene su tri jednosmjerne analize varijance kojima se ispitala razlika u stavovima prema prevari s obzirom na spol, s obzirom na razinu obrazovanja i s obzirom na religioznost. Rezultati prve jednosmjerne analize varijance u kojoj se ispitala razlika u stavovima s obzirom na spol prikazani su u Tablici 5.

Tablica 5. *Aritmetičke sredine, standardne devijacije i veličina efekta razlike u stavovima prema prevari s obzirom na spol*

	<i>M</i>	<i>SD</i>	
Muški	30.24	1.02	$F_{1,357} = 28.16,$
Ženski	23.79	10.68	$p < .01$

Uvidom u Leveneov test homogenosti varijance pokazano je ($p > .05$) da je uvjet za provedbu ANOVE zadovoljen. Rezultati jednosmjerne ANOVE pokazuju kako postoji statistički značajna razlika u stavovima prema prevari s obzirom na spol ($F_{1,357} = 28.16, p < .01$). Muškarci ($M = 30.24, SD = 1.02$) imaju statistički značajno pozitivnije stavove prema prevari od žena ($M = 23.79, SD = 10.68$), a što je sukladno očekivanim rezultatima.

Nadalje, provedena je i jednosmjerna analiza varijance kako bi se ispitala razlika u stavovima prema prevari s obzirom na razinu obrazovanja. Rezultati analize su prikazani u Tablici 6.

Tablica 6. *Aritmetičke sredine, standardne devijacije i veličina efekta razlike u stavovima prema prevari s obzirom na razinu obrazovanja*

	<i>M</i>	<i>SD</i>	
Niža razina obrazovanja	29.11	11.49	$F_{1,359} = 13.37,$
Viša razina obrazovanja	24.51	10.91	$p < .01$

Kako bi se provela jednosmjerna analiza varijance prvo je provjerena homogenost varijance. Leveneov test je pokazao da varijance nisu homogene te je uvjet zadovoljen ($p > .05$). Dobivena je statistički značajna razlika u stavovima prema prevari s obzirom na razinu obrazovanja ispitanika ($F_{1,359} = 13.37, p < .01$). Nadalje, pokazalo se da su ispitanici s nižom razinom obrazovanja imali značajno pozitivnije stavove prema prevari ($M = 29.11, SD = 11.49$),

nego ispitanici s višom razinom obrazovanja ($M = 24.51$, $SD = 10.91$). Time je hipoteza da će pojedinci s nižom razinom obrazovanja imati negativniji stav prema prevari odbačena.

Naposlijetku je provedena još jedna jednosmjerna analiza varijance kojom su se ispitivale razlike u stavovima prema prevari s obzirom na religioznost. Rezultati analize prikazani su u Tablici 7.

Tablica 7. *Aritmetičke sredine, standardne devijacije i veličina efekta razlike u stavovima prema prevari s obzirom na religioznost*

Religiozni	M	SD	
Da	24.15	10.76	$F_{1,331} = 5.77,$
Ne	27.08	11.44	$p < .05$

Uvidom u Leveneov test homogenosti varijance utvrđeno je da je preduvjet zadovoljen ($p > .05$). Analiza je pokazala kako postoji statistički značajna razlika u stavovima prema prevari s obzirom na religioznost ($F_{1,331} = 5.77$, $p < .05$). Ispitanici koji su izjavili da se smatraju religioznim osobama pokazali su statistički značajno negativnije stavove prema prevari ($M = 24.15$, $SD = 10.76$) od onih ispitanika koji se ne smatraju religioznim osobama ($M = 27.08$, $SD = 11.44$). Iz toga slijedi da je hipoteza da će religiozni pojedinci imati negativnije stavove prema prevari potvrđena.

4.5 Razlike u namjeri počinjenja prevare s obzirom na spol, razinu obrazovanja i religioznost

Kako bi se ispitala razlike u namjeri počinjenja prevare s obzirom na spol, razinu obrazovanja i religioznost, provedene su tri jednosmjerne analize varijance u kojima se ispitivala razlika namjere za počinjenjem prevare s obzirom na spol, s obzirom na razinu obrazovanja i s obzirom na religioznost. Rezultati prve jednosmjerne analize varijance u kojoj se ispitivala razlika u namjeri za počinjenjem prevare s obzirom na spol prikazani su u Tablici 8.

Tablica 8. *Aritmetičke sredine, standardne devijacije i veličina efekta razlike u namjeri za počinjenjem prevare s obzirom na spol*

	<i>M</i>	<i>SD</i>	
Muški	2.64	1.32	$F_{1,194.15} = 15.98,$ $p < .01$
Ženski	2.09	1.02	

Preduvjet homogenosti varijance koji pokazuje Leveneov test nije zadovoljen ($p > .05$), stoga je provjeren Welchov test koji korigira F-omjer. Rezultati jednosmjerne ANOVE pokazuju kako postoji statistički značajna razlika u namjeri za počinjenjem prevare s obzirom na spol ($F_{1,194.15} = 15.98, p < .01$). Muškarci ($M = 2.64, SD = 1.32$) imaju statistički značajno veću namjeru za počinjenjem prevare od žena ($M = 2.09, SD = 1.02$). Samim time je hipoteza potvrđena.

Nadalje, provedena je i jednosmjerna analiza varijance kako bi se ispitala razlika u namjeri za počinjenjem prevare s obzirom na razinu obrazovanja. Rezultati analize su prikazani u Tablici 9.

Tablica 9. *Aritmetičke sredine, standardne devijacije i veličina efekta razlike u namjeri za počinjenjem prevare s obzirom na razinu obrazovanja*

	<i>M</i>	<i>SD</i>	
Niža razina obrazovanja	2.55	1.29	$F_{1,359} = 9.82,$ $p < .01$
Viša razina obrazovanja	2.15	1.06	

Budući da nije zadovoljen preduvjet homogenosti varijance (Levenov test $>.05$), provjeren je Welchov test koji korigira vrijednosti F-omjera. Dobivena je statistički značajna razlika u stavovima prema prevari s obzirom na razinu obrazovanja ispitanika ($F_{1,186.32} = 8.5, p < .01$). Dobiveno je da su ispitanici s nižom razinom obrazovanja imali značajno veću namjeru za počinjenjem prevare ($M = 2.55, SD = 1.29$) nego ispitanici sa višom razinom obrazovanja

($M = 2.15$, $SD = 1.06$), stoga je hipoteza da će niže obrazovani ljudi imati manju namjeru za počinjenjem prevare, odbačena.

Naposlijetku je provedena još jedna jednosmjerna analiza varijance kojom su se ispitivale razlike u namjeri za počinjenjem prevare s obzirom na religioznost. Rezultati analize prikazani su u Tablici 10.

Tablica 10. *Aritmetičke sredine, standardne devijacije i veličina efekta razlike u namjeri za počinjenjem prevare s obzirom na religioznost*

Religiozni	M	SD	
Da	2.22	1.11	$F_{1,331} = 0.56,$
Ne	1.18	1.18	$p > .05$

Uvidom u Leveneov test homogenosti varijance utvrđeno je da je preduvjet zadovoljen ($p > .05$). Analiza je pokazala kako ne postoji statistički značajna razlika u namjeri za počinjenjem prevare s obzirom na religioznost, čime hipoteza da će religiozniji pojedinci imati značajno manju namjeru za počinjenjem prevare odbačena.

4.6 Medijacijski efekt zadovoljstva vezom u odnosu između osobina ličnosti i namjere za počinjenjem prevare

Medijacijski efekti zadovoljstva vezom u odnosu između osobina ličnosti i namjere za počinjenjem prevare namjeravali su se ispitati metodom četiri kauzalna koraka Barona i Kennyja. U prvom se koraku provjeravaju povezanosti između kriterija i prediktora, a nakon toga provode se tri regresijske analize kako bi se ispitali medijacijski efekti. U ovom istraživanju povezanost između prediktora (neuroticizam i savjesnost) i kriterija (namjera za počinjenjem prevare) nije dobivena. Zbog nepostojanja međusobne povezanosti osobina ličnosti, zadovoljstva vezom i namjere za počinjenjem prevare, medijacijski efekti nisu se mogli ispitati, stoga se hipoteze o medijacijskim efektima u ovom istraživanju moraju odbaciti.

5 RASPRAVA

Cilj ovoga istraživanja bio je utvrditi ulogu stava, percipirane ponašajne kontrole, subjektivnih normi, osobina ličnosti i zadovoljstva vezom u namjeri za počinjenjem prevare u romantičnim vezama. Uz to, ispitana je i razlika u stavovima s obzirom na spol, razinu obrazovanja i religioznost te razlika u namjerama prema počinjenju prevare s obzirom na spol, razinu obrazovanja i religioznost. Budući da u ovom istraživanju nisu dobivene povezanosti među osobinama ličnosti (neuroticizma i savjesnosti) sa zadovoljstvom veze i povezanosti zadovoljstva veze s namjerom za počinjenjem prevare, medijacijski efekti među tim varijablama nisu mogli biti ispitani.

5.1 Doprinos stava prema prevari, percipirane ponašajne kontrole i subjektivnih normi u objašnjenju namjere za počinjenjem prevare u romantičnim vezama

S obzirom na dostupnu literaturu očekivalo se kako će stavovi prema prevari, percipirana ponašajna kontrola te subjektivne norme imati značajan doprinos u objašnjavanju varijance namjere za počinjenjem prevare u romantičnoj vezi i to na način da će pozitivniji stavovi prema prevari, veća percipirana ponašajna kontrola i subjektivne norme biti pozitivni prediktori namjere za prevare. Nakon provedbe regresijske analize, hipoteza je potvrđena i pokazalo se kako su stavovi, percipirana ponašajna kontrola i subjektivne norme zbilja značajni prediktori namjere za počinjenjem prevare i to u očekivanom smjeru gdje pozitivniji stavovi te viša percipirana ponašajna kontrola i subjektivne norme dovode i do veće namjere za počinjenjem prevare kod ispitanika. Ipak, valja napomenuti kako su ispitanici u ovom istraživanju imali generalno negativnije stavove prema prevari i imali su nisku namjeru za počinjenjem prevare.

Jackman (2014) je provela istraživanje u kojem se nastojala usmjeriti na određivanje koje su to odrednice koje najbolje objašnjavaju namjeru za počinjenjem prevare. Namjere predstavljaju središnji konstrukt u modelu planiranog ponašanja te su one najbolji indikator stupnja do kojeg je pojedinac voljan ići i koliko je napora voljan uložiti kako bi izveo određeno ponašanje pa se samim time i smatra najboljim prethodnikom stvarnoga ponašanja (Ajzen, 1991; Ajzen i Fishbein, 1969). Krenula je od pretpostavke da su namjere za počinjenjem prevare funkcija stava prema prevari, percipiranih socijalnih normi i percipirane ponašajne kontrole, a isto je i potvrdila svojim istraživanjem (Jackman, 2014). U dostupnoj znanstvenoj literaturi pronalaze se i brojna druga istraživanja koja pokazuju povezanost između prevare, stavova, socijalnih normi i percipirane ponašajne kontrole. Primjerice, Buunk i Bakker (1995) i Drake i McCabe (2000) pokazuju da su stavovi najznačajniji prediktori namjere za počinjenjem prevare,

dok su drugi autori pokazali da je samopouzdanje u privlačenju partnera (percipirana ponašajna kontrola) varijabla koja povećava vjerojatnost uključivanja u ponašanja partnerske prevare (Lammers i sur., 2011). Nadalje, oni pojedinci koji su pokazivali veću namjeru za počinjenjem prevare su isto tako percipirali da bi njihova okolina i njima bliske osobe pružili odobravanje takvih ponašanja, ili bi se i sami u njih uključivali kada bi se za to ukazala prilika (Banfield i MacCabe, 2001; Buunk i Bakker, 1995; Drake i McCabe, 2000; Thompson, 1984). Iz pregleda literature jasno slijedi da one osobe koje imaju pozitivniji pogled na ponašanja prevare imaju i veću namjeru da se upuste u ista ponašanja, a na to utječu i vjerovanja osobe o podršci okoline kada bi se ta ponašanja dogodila te same percepcije osobe koliko lako mogu privući partnera.

Dobiveni su rezultati sukladni nalazima iz literature (Banfield i MacCabe, 2001; Buunk i Bakker, 1995; Drake i McCabe, 2000; Thompson, 1984) pa i rezultatima koje je Jackman (2014) dobila u svom istraživanju. Odnosno, pojedinci koji su imali pozitivnije stavove prema prevari su također imali i najveću namjeru da počine istu. Namjera za počinjenjem prevare je također bila značajno veća kod onih ispitanika koji su smatrali kako bi lako mogli privući partnera te kod onih ispitanika koji su vjerovali da bi ih njihovi bližnji i njihove socijalne mreže podupirale u njihovoj prevari. Nadalje, Jackman (2014) navodi i da je stav bio najbitnija odrednica namjere za počinjenjem nevjere, a isto je dobiveno i u ovom istraživanju.

Najbolje objašnjenje ovakvih rezultata pruža teorija planiranog ponašanja (Ajzen, 1991; Ajzen i Fishbein, 1969). Teorija planiranog ponašanja pretpostavlja da racionalna razmatranja nadgledaju odabire koja će ponašanja pojedinac izvoditi pa i sama njihova ponašanja. Ova je teorija razvijena na temeljima teorije razložne akcije (Ajzen i Fishbein, 1969), koja objašnjava da je stvarno ponašanje pojedinca direktno povezano s namjerom da se to ponašanje izvrši. Ove su namjere oblikovane stavovima osobe prema specifičnom ponašanju, odnosno osjećajima sreće, zadovoljstva, olakšanja, gađenja ili nezadovoljstva određenim ponašanjem koje pojedinac ima, ali i subjektivnim normama (stupnju do kojeg se bitni pojedinci, poput rodbine, prijatelja, kolega, upuštaju u ta ponašanja). Teorija planiranog ponašanja se često reprezentira kao usavršena teorija razložne akcije. Ona u svojoj osnovi nadopunjuje teoriju razložne akcije tako što uključuje mjeru koja se naziva percipirana ponašajna kontrola, koja predstavlja stupanj do kojeg pojedinac osjeća da se može uključiti u ova ponašanja (Ajzen, 1991). S obzirom na prethodno spomenute prediktore, izvodi se pretpostavka da bi stavovi pojedinca prema ponašanjima prevare bili najvrjedniji psihološki konstrukt u predviđanju namjere da se ista izvedu. Ajzen (1991, 2012) u svojoj teoriji planiranog ponašanja navodi da su stavovi ključni prethodnici namjere pojedinaca, a empirijska istraživanja su pružila potporu za ovu pretpostavku. Trafimow i Finlay (1996) u svojoj meta-analizi izvještavaju da je stav bio najbolji

prediktor namjere u 29 od 30 istraživanja. Stoga, rezultati ovog istraživanja pružaju dodatnu potporu teoriji planiranog ponašanja, i to specifično za ponašanja prevare u romantičnim vezama, gdje je pokazano da su stavovi, subjektivne norme i percipirana ponašajna kontrola značajni pozitivni prediktori namjere za počinjenjem prevare.

S obzirom na dokazanu važnost stavova u objašnjenju namjera, sljedeći se korak usmjerava na proučavanje što to dovodi do stavova prema prevari. Stavovi prema prevari su oblikovani kao funkcija spola, dobi, bračnog statusa, obrazovanja, primanja, religioznosti i iskustva s nevjerom.

5.2 Razlike u stavovima prema prevari, prethodnom iskustvu prevare s obzirom na spol, razinu obrazovanja i religioznost

Prilikom ispitivanja razlike u stavovima prema prevari s obzirom na spol, razinu obrazovanja i religioznost očekivalo se kako će muškarci imati značajno pozitivnije stavove nego žene, osobe višeg obrazovanja će imati pozitivnije stavove prema prevari nego osobe niže razine obrazovanja, a religiozne osobe će imati negativnije stavove prema prevari nego osobe koje se ne smatraju religioznima. Dobiveni su rezultati pokazali da muškarci imaju pozitivnije stavove prema prevari od žena, isto se pokazalo i za manje religiozne osobe, dok su osobe nižeg obrazovanja imale pozitivnije stavove prema prevari nego osobe višeg obrazovanja, čime je hipoteza o razlikama u stavovima s obzirom na socio-demografske varijable spola, razine obrazovanja i religioznosti djelomično potvrđena.

Spol je definitivno jedan od najviše proučavanih prediktora nevjere. Muškarci na obavezu i monogamiju gledaju negativnije, odnosno kao manje atraktivnu opciju, nego žene (Sheppard i sur., 1995) stoga ne čudi da imaju permissivnije stavove prema spolnim odnosima van svoje primarne veze (Lieberman, 1988; Thompson, 1984). Brojni su istraživači otkrili spolne razlike u stavovima prema nevjeri (Tagler i Jeffers, 2012; Whitty, 2003). Dodatan dokaz za to pruža i istraživanje Jackman (2014) koja je pokazala da je spol najznačajniji prediktor stavova prema prevari, gdje su također muškarci pokazali negativnije stavove prema monogamiji od žena. Zbog društvenih utjecaja, muškarci i žene pristupaju ideji monogamije s drugačijim interpretacijama (Jackman, 2014). Muškarci često gledaju na monogamiju i obavezu negativno dok žene uobičajeno imaju pozitivniji pogled na vjernost (Sheppard i sur., 1995). Ovakve spolne razlike u počinjenju prevare često svoje temelje vuku iz evolucijske teorije. Prema toj teoriji žene su zbog unutrašnje oplodnje i gestacijskog perioda morale biti puno pažljivije prilikom izbora svoga partnera. One žene koje su pažljivo odabirale svoga partnera vjerojatnije su profitirale jer su odabirale onoga tko će ostati uz njih, ulagati u njih i u svoje

potomstvo, te pružiti materijalnu sigurnost i resurse koji su nužni za preživljavanje (Buss, 2006). Muškarci, s druge strane, mogu oploditi mnogo žena istovremeno pa želja da se postigne genetski uspjeh može činiti muškarce podložnijima da se uključuju u ponašanja prevare. Sukladno tome, literatura dosljedno prikazuje snažniju želju muškaraca da se uključuju u nevjerna ponašanja (Andrus i sur., 1977; Prins i sur., 1993) i veću vjerojatnost da će biti nevjerni (Allen i Baucom, 2004; Atkins i sur., 2001; Wiederman, 1997).

Isto tako, i tradicionalne spolne uloge utječu na drugačije vrste vanpartnerskih uključivanja koja muškarci i žene traže na način da muškarci pretežu seksualnim odnosima, a žene emocionalnim odnosima (Glass i Wright, 1985). Kako su se vremena mijenjala, kvantitativno se spolna razlika u pojavnosti prevare smanjivala, ali se prevare kvalitativno razlikuju. Muškarci i žene ulaze u vanpartnerske odnose iz drugačijih razloga. Istraživanje Spaniera i Margolisa (1983) pokazalo je da su muškarci primarno zainteresirani za seksualne odnose kada ulaze u vanpartnerske odnose, dok žene traže prijateljske i emocionalne odnose (Glass i Wright, 1985). Muškarci stavljaju veći naglasak na seksualno zadovoljstvo u romantičnim odnosima nego žene, dok su žene više zabrinute o kompatibilnosti među supružnicima, a ta različita motivacija muškaraca i žena u vezama odražava tradicionalne spolne uloge (Glass i Wright, 1985; Thompson, 1983). Žene izjednačuju seksualne odnose i ljubav, čime stvaraju emocionalnu osnovu za vezu, dok muškarci gledaju na seksualne odnose i ljubav kao dva odvojena pojma (Glass i Wright, 1992). Pojedinci koji razlikuju koncepte seksa, ljubavi i braka će vjerojatnije prihvatiti situacije u kojima se vanpartnerski odnosi događaju (Weis i Slosnerick, 1981). Osim toga, čin nevjere može biti mehanizam kojim se pojedinac nosi s osobnim problemima. Elbaum (1982) je navodi kako se ljudi uključuju u vanpartnerske odnose jer im to podiže samopouzdanje. Wiggins i Lederer (1984) potvrđuju ove nalaze, a u svom su istraživanju pronašli da pojedinci koji traže vanpartnerske afere primarno to čine zbog uzbuđenja i jer im je to mehanizam kojim podižu svoje samopouzdanje.

Osim spolnih razlika, u literaturi se mogu pronaći i istraživanja u kojima se raspravljalo o povezanosti razine obrazovanja s nevjernim ponašanjima. Atkins i suradnici (2001) zaključuju da će se visoko obrazovani ljudi više vjerojatno uključivati u vanpartnerske seksualne odnose. Točnije, u njihovom se istraživanju pokazalo da su se pojedinci s fakultetskim diplomama 1.75 puta vjerojatnije uključivali u vanbračne seksualne aktivnosti nego pojedinci s nižim stupnjem obrazovanja od srednjoškolske diplome (Atkins i sur., 2001). S obzirom na to, zbog veće vjerojatnosti uključivanja u ponašanja prevare onih osoba koje imaju višu razinu obrazovanja, pretpostavljeno je da će i stavovi prema prevari biti pozitivniji. Blow i Hartnett (2005) objašnjavaju kako više razine obrazovanja mogu biti povezane s

liberalnijim stavovima prema seksualnosti, a tvrde i da će se visoko obrazovani pojedinci vjerojatnije uključivati u prevare.

U ovom su istraživanju rezultati pokazali kako su osobe niže razine obrazovanja imali značajno pozitivnije stavove prema prevari što je suprotno od predviđenoga. Whisman i Snyder (2007) su dobili slične rezultate. Njihovo je istraživanje ispitivalo vjerojatnost uključivanja u vanpartnerske seksualne odnose, a dobili su da su se osobe niže razine obrazovanja puno češće uključivale u ovakvu vrstu prevare, no nisu pružili objašnjenje mogućih razloga ovakvih nalaza. Ovakvi rezultati se možda mogu objasniti pretpostavkom da manje obrazovani pojedinci nemaju kapacitet za razumijevanje težine i opsega problema koje bi nevjerna ponašanja donijela njihovoj vezi i njihovom partneru. Nadalje, nerijetko su niže obrazovani pojedinci i nižeg društvenog statusa pa bi se takva ponašanja odrazila na njihove živote s manje ozbiljnijim posljedicama na njihovu reputaciju, a zbog nižeg društvenog statusa nekima bi i varijabla samopouzdanja mogla igrati ulogu na način da im interes suprotnog spola podiže ego. Osim toga, u velikom istraživanju na ženskoj populaciji koje su udate ili u partnerskoj vezi, Forste i Tanfer (1996) su pronašli da je obrazovanje značajno koreliralo s prevarom za udane žene, ali samo u situacijama kada su se razina obrazovanja žene i razina obrazovanja njezinoga partnera razlikovale. Odnosno, ako žena ima višu razinu obrazovanja nego njezin partner veća je vjerojatnost da će imati seksualnu vezu van svoje primarne veze, a ako njezin muž ima višu razinu obrazovanja tada će se ona manje vjerojatno uključivati u ponašanja prevare. Stoga se na nevjerna ponašanja i povezanost s razinom obrazovanja ne treba gledati tako jednostavno, već postoji mogućnost da ulogu igraju i druge varijable poput obrazovne dinamike partnera u vezi i povijesti razvoda (Blow i Hartnett, 2005).

Nadalje, pokazalo se i da je religioznost ključan prediktor nevjere. Religiozna učenja i sveta pisanja potiču moralne vrijednosti poput vjernosti i često obeshrabruju ponašanja koja dovode do prevare i izdaje. Stoga se religioznost često povezivala s vjernosti. Postoji empirijska potvrda da su oni pojedinci koji se smatraju većim vjernicima ujedno i vjerniji svojim partnerima (Whisman i sur., 2007). Oni koji su manje religiozni imaju liberalnije stavove prema prevari (Jackman, 2014). Štoviše, ljudi za koje je religija bitnija (ljudi koji imaju više rezultate na indeksu religioznosti) vjerojatnije gledaju na nevjeru u negativnom svjetlu jer visoko religiozne osobe žive sukladno religioznim uvjerenjima koje imaju, što se potvrdilo i ovim istraživanjem gdje su manje religiozni pojedinci imali i pozitivnije stavove prema prevari.

Osim spola, istraživanja su naglašavala uloge dobi, primanja i bračnog statusa u predviđanju prevare. Neka istraživanja su pokazala da se ljudi koji su u braku značajno manje uključuju u ponašanja prevare nego ljudi koji su partnerskim vezama (Treas i Giesen, 2000).

Istraživači to objašnjavaju time da pojedinci koji su u braku su tijekom godina puno više uložili u svoje zajednice i kada bi odlučili izaći iz zajednice bili bi suočeni s puno većim troškom (Treas i Giesen, 2000) pa je zbog toga vjerojatnije da su vjerni svojim partnerima. Isto tako, postoje i nalazi o povezanosti primanja s nevjernim ponašanjima i to na način da se osobe s većim primanjima više uključuju u ponašanja prevare i imaju pozitivnije stavove prema istima nego osobe s nižim primanjima (Mark i sur., 2011).

5.3 Razlike u namjeri za počinjenjem prevare s obzirom na spol, razinu obrazovanja i religioznost

Do sada se već raspravljalo o ulozi stavova prema prevari i njihovoj važnosti kao prediktora namjere za počinjenjem prevare. Istraživanja Buunka i Bakker (1995), Drakea i McCabe (2000), ali i rezultati ovog istraživanja pokazuju da su stavovi najznačajniji prediktori namjere za počinjenjem prevare. Osim toga, namjera za počinjenjem prevare u istraživanjima se ispitala i u ulozi prediktora stvarnog ponašanja prevare. Tako je Olderbak (2008) u svom istraživanju pronašao da je namjera za počinjenjem prevare dobro predviđala kasnije ponašanje prevare. S obzirom na povezanost stavova prema prevari i namjere za počinjenjem prevare, u ovom su se istraživanju nastojale ispitati i razlike u namjeri za počinjenjem prevare s obzirom na spol, razinu obrazovanja i religioznost, a očekivao se isti smjer razlika kao i kod razlika u stavovima prema prevari.

Prilikom ispitivanja spolnih razlika u namjeri za počinjenjem prevare u nekoliko je istraživanja dobiveno kako muškarci imaju veću namjeru za uključivanjem u vanpartnerska ponašanja prevare nego što su to imale žene (Buunk i Bakker, 1995; Thompson, 1983). S obzirom na to, pretpostavljalo se da će i u ovom istraživanju biti dobiveni jednaki rezultati, te je ta hipoteza potvrđena. Iako je generalna namjera za počinjenjem prevare u ovom istraživanju bila niska, ipak su potvrđene spolne razlike, odnosno muški su ispitanici pokazivali značajno veću spremnost za uključivanjem u vanpartnerska ponašanja nego žene. S obzirom na to da su stavovi prema prevari značajan prediktor namjere za počinjenjem prevare te da su stavovi prema prevari i u ovom istraživanju bili pozitivniji kod muškaraca nego kod žena, ovakav rezultat ne iznenađuje. Razlog tome također možemo objasniti evolucijskom teorijom. Kao što je već i objašnjeno, muškarci zbog svoje anatomije i fiziološke spremnosti istovremeno mogu oploditi mnogo žena i time si osigurati prenošenje gena u sljedeće generacije, dok žene zbog gestacijskog perioda imaju limitirane mogućnosti stvaranja potomaka. Samim time muškarci su evolucijski programirani da traže više seksualnih prilika, pa i izvan svoje partnerske veze. Nadalje, muškarci dosljedno izjavljuju da su imali puno veći broj prijašnjih partnerica nego

žene (Wiederman, 1997), pa bi za njih monogamija bila puno veća promjena nego za žene, a isto tako muškarci pokazuju i puno veći broj prijašnjih ponašanja prevare nego žene (Wiederman i Hurd, 1999). Iako takav nalaz nije dobiven u ovom istraživanju. Mogući razlog tome može biti i da muškarci nisu bili iskreni prilikom odgovaranja na pitanje o prethodnom iskustvu prevare, ali i uzorak muškaraca u ovom istraživanju je bio manji stoga se može diskutirati i o reprezentativnosti uzorka.

Nadalje, u literaturi se mogu pronaći razna istraživanja gdje se razina obrazovanja povezivala sa ponašanjima prevare. U nekima od njih se pokazalo kako su visoko obrazovani ljudi skloniji uključivanju u ponašanja prevare (Atkins, Baucom i Jacobson, 2001; Treas i Giesen, 2000), dok su druga pronašla suprotnu ili pak nikakvu povezanost (Allen i sur., 2006). Weis i Jurich (1985) pronašli su da ljudi koji su dobro obrazovani, koji su iz većih metropolitanskih područja, koji imaju permissivnije stavove o predbračnom seksu, i koji su ili samci ili nezadovoljni svojom vezom imaju relativno više stavove prihvaćanja vanpartnerskih ponašanja. Zbog povezanosti stavova prema prevari s razinom obrazovanja, razumno je bilo za očekivati da će se slična povezanost pronaći i između namjere za počinjenjem prevare i razine obrazovanja, odnosno da će osobe više razine obrazovanja imati i veću namjeru za počinjenjem prevare. Međutim, u ovom istraživanju je dobivena razlika koja je išla u suprotnom smjeru, odnosno, osobe niže razine obrazovanja su imale i veću namjeru za počinjenjem prevare. Ovakvi su razlozi mogući zbog činjenice da osobe nižeg obrazovanja nemaju uvid u posljedice koje njihova nevjerna ponašanja mogu ostaviti na njihove partnere pa i na njih same, kako u obiteljskom životu tako i u poslovnom i socijalnom. Osobe višeg obrazovanja najčešće imaju više poslovne pozicije i njihov je ugled na cijeni kada bi se upuštali u ponašanja prevare budući da takva ponašanja nailaze na široko neodobravanje.

Naposlijetku su još ispitane razlike u namjeri prema počinjenju prevare s obzirom na religioznost. Očekivani su rezultati išli u istom smjeru kao i kod razlike u stavovima prema prevari, odnosno očekivalo se kako će religiozniji pojedinci imati manju namjeru za počinjenjem prevare nego oni pojedinci koji se ne smatraju religioznima. Međutim, u ovom istraživanju razlika u namjeri za počinjenjem prevare među osobama koje se smatraju religioznima i onima koji se ne smatraju religioznima nije pronađena. Brojna su istraživanja pokazala kako postoji povezanost između religioznosti i ponašanja prevare (Atkins i sur., 2001). Naime, sama religijska pisanja i uvjerenja prema kojima religiozni pojedinci žive postavljaju visoka moralna načela gdje se izdaja partnera i obitelji smatra velikim prekršajem. Samim time, pretpostavlja se kako će i stavovi prema prevari, pa i namjera za uključivanjem u takva ponašanja biti vrlo negativna i niska. No, postavlja se pitanje zbog čega se u ovom istraživanju

nisu dobile razlike u namjeri s obzirom na religioznost. Moguće objašnjenje leži u tome da su stavovi prvenstveno jedan socijalan konstrukt, koji se gradi na temelju društvenih normi, okoline u kojoj se pojedinac nalazi i raznih iskustava i pojedinca i njegovih bližnjih. Stavovi su uglavnom ona mišljenja koja se dijele u različitim socijalnim odnosima, stoga ne čudi da ljudi imaju stavove koji su socijalno „prihvatljivi“ poput onoga da je prevara pogrešna. Međutim, nerijetko se događa da se ljudi ne ponašaju ili ne namjeravaju ponašati sukladno svojim stavovima. Ponašanja i namjere su nešto što pojedinac može činiti i posjedovati u svojoj privatnosti i može vjerovati da ona nikada neće izaći na vidjelo, odnosno da neće biti poznata njegovoj okolini. Time pojedinac ne bi bio podložen neodobravanju društva, a svejedno bi ispunio svoje potrebe i želje. Osim toga, u ovom istraživanju je generalna razina namjere za počinjenjem prevare bila niska, stoga rezultat da ne postoji razlika u namjeri s obzirom na religioznost nije iznenađujući.

5.4 Medijacijski efekt zadovoljstva vezom u odnosu između osobina ličnosti i namjere za počinjenjem prevare

Isto tako, u istraživanja ponašanja prevare treba uključiti i osobine ličnosti. Postoje čvrsti dokazi koji navode kako su osobine ličnosti iz petofaktorskog modela povezane s prevarom (Barta i Kiene, 2005). No, ipak postoje određeni varijabiliteti u povezanosti koje su dobivane kroz istraživanja. Tri osobine koje su najpouzdanije povezane s prevarom jesu neuroticizam, ugodnost i savjesnost. Pojedinci koji se nalaze visoko na neuroticizmu su se vjerojatnije uključivali u ponašanja prevare u svojim prethodnim vezama (Barta i Kiene, 2005) i u svojim trenutnim brakovima (Whisman i sur., 2007). Suprotno tome, pojedinci koji su visoko na dimenzijama ugodnosti i savjesnosti sebe opisuju vjernijima (Schmitt, 2004), i manje je vjerojatno da su se ikada uključivali u ponašanja prevare ili da će ikada u budućnosti počiniti prevaru (Buss i Shackelford, 1997). Što se tiče ostalih osobina ličnosti iz petofaktorskog modela, rezultati su bili puno manje konzistentni. Schmitt i Buss (2001) navode kako se pojedinci s niskom ugodnosti i savjesnosti vjerojatnije uključuju u nevjeru. Isto tako pojedinci visoko na ekstraverziji i otvorenosti se vjerojatnije susreću s više prilika i dolaze u više iskušenja jer ove osobine ličnosti korespondiraju s visokom razinom traženja uzbuđenja, što ih čini podložnijima nevjernim ponašanjima, a slične rezultate pronalaze i drugi istraživači (Barta i Kiene, 2005; Shackelford i sur., 2008). Visoka ugodnost i savjesnost mogu implicirati na nižu motivaciju za uključivanjem u ponašanja prevare jer ovi pojedinci imaju tendenciju ostajati u odnosima unatoč konfliktima i snažnije se odupiru zavodjenju (Barta i Kiene, 2005). Shackelford i suradnici (2008) navode da pojedinci koji se nalaze nisko na razinama ugodnosti

i savjesnosti imaju manju razinu zadovoljstva brakom što može rezultirati većom vjerojatnosti za počinjenje nevjere.

Kada govorimo o namjeri za počinjenjem prevare, još se jedna varijabla nameće kao nužna za ispitivanje, a to je zadovoljstvo vezom. Logičan slijed razmišljanja mogao bi ići u smjeru da osobe koje su nezadovoljne svojom vezom češće traže zadovoljenje svojih potreba izvan svoje primarne veze. Istraživanja koja su se bavila ispitivanjem zadovoljstva veze i povezanosti konstrukta s partnerskom prevarom podupiru ideju da se ljudi uključuju u vanpartnerska ponašanja prevare onda kada njihova primarna veza nije zadovoljavajuća (Atkins i sur., 2001). Glass i Wright (1985) pronalaze negativnu korelaciju između bračnog zadovoljstva i prevare za sve vrste vanbračnih ponašanja prevare (emocionalno, seksualno i emocionalno i seksualno u kombinaciji), ali isto tako navode da je nezadovoljstvo vezom osobito povezano s uključivanjem u emocionalnu prevaru. No, Spanier i Margolis (1983) ipak zagovaraju stajalište da veza između bračnog zadovoljstva i prevare nije tako jednostavna. Iako jesu pronašli da je 70% njihovih ispitanika koji su izjavili da su se uključivali u vanpartnerska ponašanja prevare svoje djelovanje pripisivalo problemima u braku, istraživači nisu pronašli značajnu vezu između bračnog zadovoljstva i pojave prevare. Stoga zaključuju da vanbračne seksualne aktivnosti njihovih ispitanika nisu imale velikog efekta na njihovu percepciju bračne kvalitete u usporedbi s ispitanicima koji se nisu uključili u vanbračne seksualne aktivnosti. Isto tako, Prins i suradnici, (1993) navode kako povezanost između ponašanja prevare i zadovoljstva vezom može biti osobito bitna kod žena. Generalno, žene koje su nezadovoljne svojim partnerima i vezom se češće uključuju u vanpartnerska ponašanja prevare nego žene koje su zadovoljnije (Prins i sur., 1993). Stoga se postavlja pitanje postoje li neke varijable koje posredno utječu na ponašanja prevare i zadovoljstva vezom

Osobine ličnosti (neuroticizam, ekstraverzija, savjesnost, ugodnost i otvorenost), dovode se u vezu sa zadovoljstvom vezom. Ličnost pojedinca može igrati ključnu ulogu u uspostavljanju i održavanju obrazaca komunikacije i interakcije s partnerom, što nadalje utječe i na uspjeh i zadovoljstvo veze, ali isto tako i priroda romantične veze u kojoj se osoba nalazi može igrati ključnu ulogu u formiranju ličnosti pojedinca (O'Meara i South, 2019). Brojna su istraživanja dovela u vezu neuroticizam, odnosno njegove visoke razine, sa smanjenim zadovoljstvom vezom (O'Meara i South, 2019). Suprotno tome, visoke razine savjesnosti, ugodnosti, ekstraverzije i otvorenosti pozitivno su povezane sa zadovoljstvom vezom (O'Meara i South, 2019). Za pojedince koji imaju visoke rezultate na skali neuroticizma manje je vjerojatno da su sretni i često se osjećaju zapostavljenima. Whisman i suradnici (2007) također

pronalaze ovakve rezultate, odnosno da neurotični pojedinci imaju veće šanse da će se uključiti u ponašanja nevjere jer su manje opterećeni ishodima svojih ponašanja.

S druge strane, osobe koje se upuštaju u prevaru imaju višu ekstraverziju i otvorenost za iskustva, ali i nižu savjesnost (Orzeck i Lung, 2005). Ekstravertirani pojedinci su društveniji, čime si otvaraju vrata za više iskustava i prilika da pronađu alternativne partnere. Niža savjesnost može biti povezana s nemogućnošću da se dosljedno doprinosi zahtjevima veze. Zadovoljstvo vezom može biti i pod utjecajem kompatibilnosti osobina ličnosti između partnera, a to potvrđuju i Orzeck i Lung (2005). Ovo istraživanje je također pronašlo da partneri koji imaju slične odnose osobina ličnosti iz petofaktorskog modela, bolje se slažu i vjerniji su jedan drugome. Osim toga, osobe koje su počinile prevaru su ocijenile da su njihovi partneri niži na svim razinama osobina ličnosti. Iz svega navedenoga postavlja se pitanje utječu li osobine ličnosti na namjeru za počinjenjem prevare posredno preko zadovoljstva vezom, što se nastojalo ispitati ovim istraživanjem.

U ovom istraživanju nije dobivena povezanost između prethodnog iskustva prevare i zadovoljstva vezom. Isto tako, prethodno iskustvo prevare i zadovoljstvo vezom nisu bili povezani niti s osobinama ličnosti osim s neuroticizma. U tom je odnosu dobivena negativna korelacija sa zadovoljstvom vezom. Samim time medijacijski efekti osobina ličnosti na iskustvo prevare putem zadovoljstva vezom nisu se mogli ispitati. Ovakvi rezultati nalažu da na namjeru za počinjenjem prevare puno veći efekt mogu imati neki okolinski čimbenici poput prilika. Ispitanici koji izjavljuju da su se u prošlosti upustili u ponašanja prevare izjavljuju i da se to nije dogodilo zbog nezadovoljstva primarnom vezom, već zbog seksualne privlačnosti koju su osjetili s drugom osobom, ili zbog prisutnosti prilike u okolini u odsutnosti primarnog partnera, a nerijetko se pokazuju i nalazi partnerske prevare na radnim mjestima gdje pojedinci djeluju sukladno prilici koja im se ukazala na radnom mjestu, ne nužno zbog nezadovoljstva partnerskom vezom (Blow i Hartnett, 2005). Kada govorimo o povezanosti osobina ličnosti sa zadovoljstvom vezom nisu dobiveni očekivani rezultati, osim u dimenziji neuroticizma, a mogući razlog tome može biti da ta dimenzija predstavlja najsnažniji čimbenik koji djeluje na zadovoljstvo vezom. Nadalje, budući da se mjera ugodnosti u ovom istraživanju nije pokazala pouzdanom i da je ona izbačena iz analiza, moguće je da uzorak korišten u ovom istraživanju nije bio reprezentativan za ispitivanje razlika u osobinama ličnosti.

5.5 Ograničenja, implikacije i doprinosi istraživanja

Ovo istraživanje dolazi uz nekoliko ograničenja. Zbog prirode teme istraživanja, postoji velika vjerojatnost o iskrivljavanju podataka ispitanika, budući da se radi o tabu temi o kojoj ljudi vrlo rezervirano raspravljaju. Iako je naglašena anonimnost ispitanika, svejedno treba uzeti u obzir da nisu svi ispitanici davali iskrene odgovore, odnosno da su davali socijalno poželjne odgovore. Ispitanici koji su pristupili istraživanju bili su vrlo heterogeni s obzirom na dob, ali je ženskih ispitanica bilo znatno više nego muških što također može predstavljati problem. Osim toga, problem je mogla predstavljati i veličina uzorka, te se dovodi u pitanje bi li rezultati bili drugačiji kada bi uzorak ispitanika bio veći. Nadalje, istraživanje se provodilo online na način da su ispitanici pristupali istraživanju bez nadzora što je moglo dovesti do iskrivljavanja podataka ispitanika, a to je sve moglo utjecati na valjanost. Tome u prilog ide i činjenica da skala ugodnosti nije bila pouzdana te se njezin utjecaj nije mogao ispitivati. Samim time i medijacijski utjecaji zadovoljstva vezom između osobina ličnosti i namjere za počinjenjem prevare nisu se mogli ispitati zbog nepovezanosti među konstruktima dok se u prijašnjim istraživanjima dobivala povezanost među istima.

Općenito se nevjera široko istraživala tijekom godina, no studija koje se odnose na povezanost osobina ličnosti i različitih vrsta prevare (emocionalne, seksualne, kombinirane i online prevare) manjka, a posebice istraživanja o povezanosti samopouzdanja i prevare. Buduća se istraživanja mogu usmjeriti na istraživanje kako osobine ličnosti poput tamne trijade mogu biti povezane s različitim vrstama nevjere. Isto tako, budući da postoji mnogo vrsta nevjere, istraživanja bi trebala definirati koja ponašanja se mogu pripisati kojoj vrsti nevjere jer se različite interpretacije pronalaze u različitim istraživanjima o istoj vrsti nevjere pa sukladno s time ispitivati i razlike među njima. Nadalje, bilo bi dobro ispitati i povezanost prevare s dohotkom, dobi i vrstom romantičnog odnosa u kojem se nalaze, ali i uključiti neke situacijske odrednice poput dostupnosti prilika za nevjerna ponašanja i nevjernih ponašanja na radnome mjestu, budući da su se u nekoliko istraživanja ove varijable pokazale kao značajne. No, s obzirom da je tema prevare vezana uz odnos između dvoje ljudi, čini se kako bi najveći doprinos imalo da se ispituje partnerska dinamika, kako u osobinama ličnosti, tako i u drugim varijablama poput razine obrazovanja, primanja, prethodnog iskustva prevare i zadovoljstva vezom. Također, prevara se u ovom istraživanju definirala kao vrlo širok pojam, odnosno nisu se razlikovali različiti oblici prevare (emocionalna, seksualna, kombinirana ili online prevara). Ispitanici su mogli pristupiti rješavanju istraživanja s nejasnom definicijom prevare te tako odgovarati na pitanja. Kada bi se prevara istraživala s obzirom na različite vrste koja ona

podrazumijeva tada bi se vjerojatnije dobili pouzdaniji rezultati te je to preporuka za buduća istraživanja.

Budući da je pokazano da su stavovi, subjektivne norme i percipirana ponašajna kontrola dobri prediktori namjere da se u takva ponašanja uključi ovo istraživanje, osim što pruža potvrdu teoriji planiranog ponašanja za ovo specifično ponašanje, pruža i praktične implikacije za metode kojima se može utjecati na mijenjanje istoga. Kada bismo utjecali na stavove osobe i mijenjali ih, tada bi se i namjera za određenim ponašanjem mijenjala. Vidljivo je kako je u našoj kulturi generalni stav prema prevari negativan, a rezultati doprinose istraživanju pitanja kulturalnih razlika prilikom ispitivanja ponašanja prevare. Nadalje, doprinos istraživanja leži i u prijevodu dviju skala, Skale stavova prema prevari i Skale namjere za počinjenjem prevare koje do sada nisu bile prevedene na hrvatski jezik te potvrđivanje njihove faktorske strukture.

Samim time što se istražuje prevara, što na nju utječe i koje su grupe najpodložnije tom ponašanju možemo detektirati na koji način mijenjati ponašanje i prevenirati brojne negativne posljedice koje iz njega mogu uslijediti.

6 ZAKLJUČAK

Rezultati su pokazali kako su stavovi prema prevari, percipirana ponašajna kontrola i subjektivne norme značajni prediktori namjere za počinjenjem prevare u romantičnim vezama. Uz to ispitane su i razlike u stavovima prema prevari i namjeri za počinjenjem prevare s obzirom na spol, razinu obrazovanja i religioznost te je dobiveno kako muškarci imaju pozitivnije stavove prema prevari i veću namjeru za počinjenjem prevare nego žene, nisko obrazovani pojedinci imaju pozitivnije stavove i veću namjeru za počinjenjem prevare nego visoko obrazovani, a manje religiozni pojedinci imaju pozitivnije stavove prema prevari, ali razlika u namjeri s obzirom na religioznost nije pronađena. Budući da u ovom istraživanju nije postojala povezanost između zadovoljstva vezom i namjere za počinjenjem prevare te osobina ličnosti sa zadovoljstvom vezom i namjere za počinjenjem prevare, medijacijski efekti nisu mogli biti ispitani što je jedan od nedostatak istraživanja. Rezultati ovoga istraživanja ukazuju na važnost mijenjanja stavova u nastojanju da se promijeni ciljno ponašanje, te mogu pomoći u razumijevanju koji su faktori najbitniji prilikom predviđanja koje su skupine najpodložnije počinjenju ponašanja prevare.

7 LITERATURA

Abraham, C. Sheeran, P. i Johnston, M. (1998). From Health beliefs to Self-regulation: Theoretical advances in the Psychology of Action Control. *Psychology and Health*, 13(4), 569-591.

Adams, H. M. Luevano, V. X. i Jonason, P. K. (2014). Risky business: Willingness to be caught in an extra-pair relationship, relationship experience, and the Dark Triad. *Personality and Individual Differences*, 66, 204-207. doi:10.1016/j.paid.2014.01.008

Ajzen, I. (1991). The Theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179-211. doi: /10.1016/0749-5978(91)90020-T

Allen, E. S. Atkins, D. C. Baucom, D. H. Snyder, D. K. Gordon, K. C. i Glass, S. P. (2006). Intrapersonal, interpersonal, and contextual factors in engaging in and responding to extramarital involvement. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 12(2), 101–130. doi:10.1093/clipsy.bpi014

Allen, E. S. i Baucom, D. H. (2006). Dating, marital, and hypothetical extradyadic involvements: How do they compare? *The Journal of Sex Research*, 43(4), 307–317. doi:10.1080/00224490609552330

Allen, E. S. i Rhoades, G. K. (2008). Not all affairs are created equal: Emotional involvement with an Extradyadic Partner. *Journal of Sex and Marital Therapy*, 34(1), 51–65. doi:10.1080/00926230701620878

Ali, F. i Chamorro-Premuzic, T. (2010). The dark side of love and life satisfaction: Associations with intimate relationship, psychopathy and machiavellianism. *Personality and Individual Differences*, 40, 440-450. doi:10.1016/j.paid.2009.10.016

Amato, P. R. i Previti, D. (2003). People's reasons for divorcing: Gender, social class, the life course, and adjustment. *Journal of Family Issues*, 24(5), 602–626. doi:10.1177/0192513X03254507

Andrew Smith, R. i Biddle, S. J. (1999). Attitudes and exercise adherence: Test of the theories of reasoned action and planned behaviour. *Journal of Sports Sciences*, 17(4), 269-281. doi: 10.1080/026404199365993

- Andrus, S. Redfering, D. i Oglesby, J. (1977). Attitude, desire, and frequency of extramarital involvement as correlated with subject characteristics. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 5(1), 131–136. doi:10.2224/sbp.1977.5.1.131
- Armitage, C. J. i Conner, M. (2001). Efficacy of the Theory of Planned Behaviour: A meta-analytic review. *British Journal of Social Psychology*, 40(4), 471-499. doi: 10.1348/014466601164939
- Atkins, D. C. Baucom, D. H. i Jacobson, N. S. (2001). Understanding infidelity: Correlates in a national random sample. *Journal of Family Psychology*, 15(4), 735–749. doi:10.1037//0893-3200.15.4.735
- Barta, W. D. i Kiene, S. M. (2005). Motivations for infidelity in heterosexual dating couples: The roles of gender, personality differences, and sociosexual orientation. *Journal of Social and Personal Relationships*, 22(3), 339–360. doi:10.1177/0265407505052440
- Blow, A. J. i Hartnett, K. (2005a). Infidelity in committed relationships I: A methodological review. *Journal of Marital and Family Therapy*, 31(2), 183-216. doi: 10.1111/j.1752-0606.2005.tb01555.x
- Blow, A. J. i Hartnett, K. (2005b). Infidelity in committed relationships II: A substantive review. *Journal of Marital and Family Therapy*, 31(2), 217-233. doi:10.1111/j.1752-0606.2005.tb01556.x
- Buss, D. M. (2006). Strategies of human mating. *Psihologijske teme*, 15(2), 239-260.
- Buss, D. M. i Shackelford, T. K. (1997). Susceptibility to infidelity in the first year of marriage. *Journal of Research in Personality*, 31(2), 193–221. doi:10.1006/jrpe.1997.2175
- Buunk, B. P. (1995). Sex, self-esteem, dependency and extradyadic sexual experience as related to jealousy responses. *Journal of Social and Personal Relationships*, 12(1), 147–153. doi:10.1177/0265407595121011
- Buunk, B. P. i Bakker, A. B. (1995). Extradyadic sex: The role of descriptive and injunctive Norms. *Journal of Sex Research*, 32(4), 313–318. doi:10.1080/00224499509551804
- Charny, I. W. i Parnass, S. (1995). The impact of extramarital relationships on the continuation of marriages. *Journal of Sex and Marital Therapy*, 21(2), 100–115. doi:10.1080/00926239508404389

- Choi, K. H. Catania, J. A. i Dolcini, M. M. (1994). Extramarital sex and HIV risk behavior among US adults: Results from the National AIDS Behavioral Survey. *American Journal of Public Health*, 84(12), 2003–2007. doi:10.2105/ajph.84.12.2003
- Conner, M. i Armitage, C. J. (1998). Extending the Theory of Planned Behavior: A Review and avenues for further research. *Journal of Applied Social Psychology*, 28(15), 1429–1464. doi:10.1111/j.1559-1816.1998.tb01685.x
- Conner, M. i Mcmillan, B. (1999). Interaction effects in the Theory of Planned Behaviour: Studying cannabis use. *British Journal of Social Psychology*, 38(2), 195–222. doi:10.1348/014466699164121
- Conner, M. Sherlock, K. i Orbell, S. (1998). Psychosocial Determinants of Ecstasy use in young people in the UK. *British Journal of Health Psychology*, 3, 295-317. doi: 10.1111/j.2044-8287.1998.tb00576.x
- Chohaney, M. L. i Panozzo, K. A. (2018). Infidelity and the Internet: The geography of Ashley Madison Usership in the United States. *Geographical Review*, 108(1), 69–91. doi: 10.1111/gere.12225
- Cravens, J. D. i Whiting, J. B. (2014). Clinical implications of internet infidelity: Where Facebook fits in. *The American Journal of Family Therapy*, 42(4), 325–339. doi:10.1080/01926187.2013.874211
- Drigotas, S. M. Safstrom, C. A. i Gentilia, T. (1999). An Investment Model prediction of dating infidelity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(3), 509–524. doi: 10.1037/0022-3514.77.3.509
- Elbaum, P. L. (1981). The Dynamics, implications and treatment of extramarital sexual relationships for the family therapist. *Journal of Marital and Family Therapy*, 7(4), 489–495. doi:10.1111/j.1752-0606.1981.tb01404.x
- Feldman, S. S. i Cauffman, E. (1999a). Sexual betrayal among late adolescents: Perspectives of the perpetrator and the aggrieved. *Journal of Youth and Adolescence*, 28(2), 235-258. doi: 10.1023/A:1021605532205
- Feldman, S. S. i Cauffman, E. (1999b). Your cheatin' heart: Attitudes, behaviors, and correlates of sexual betrayal in late adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, 9(3), 227–252. doi: 10.1207/s15327795jra0903_1

- Fishbein, M. i Ajzen, I. (1975). *Belief, attitude, intention and behavior: An introduction to theory and research*. reading, MA: Addison-Wesley.
- Gibson, K. A. V. Thompson, A. E. i O’Sullivan, L. F. (2016). Love thy neighbour: Personality traits, relationship quality, and attraction to others as predictors of infidelity among young adults. *The Canadian Journal of Human Sexuality*, 25(3), 186–198. doi: 10.3138/cjhs.253-A2
- Glass, S. P. i Wright, T. L. (1985). sex differences in type of extramarital involvement and marital dissatisfaction. *Sex Roles*, 12(9–10), 1101–1120. doi:10.1007/BF00288108
- Glass, S. P. i Wright, T. L. (1992). Justifications for extramarital relationships: The association between attitudes, behaviors, and gender. *Journal of Sex Research*, 29(3), 361–387. doi:10.1080/00224499209551654
- Gordon, K. C. Baucom, D. H. i Snyder, D. K. (2008). Optimal strategies in couple therapy: Treating couples dealing with the trauma of infidelity. *Journal of Contemporary Psychotherapy*, 38(3), 151–160. doi:10.1007/s10879-008-9085-1
- Hackathorn, J. Mattingly, B. A. Clark, E. M. i Mattingly, M. J. B. (2011). Practicing what you preach: Infidelity attitudes as a predictor of fidelity. *Current Psychology*, 30, 299–311. doi: 10.1007/s12144-011-9119-9
- Hall, J. H. i Fincham, F. D. (2009). Psychological distress: Precursor or consequence of dating infidelity?. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 35(2), 143-159. doi: 10.1177/0146167208327189
- Henline, B. H. Lamke, L. K. i Howard, M. D. (2007). Exploring perceptions of online infidelity. *Personal Relationships*, 14(1), 113–128. doi:10.1111/j.1475-6811.2006.00144.x
- Kaighobadi, F. Shackelford, T. K. Popp, D. Moyer, R. M. Bates, V. M. i Liddle, J. R. (2009). Perceived risk of female infidelity moderates the relationship between men’s personality and partner-directed violence. *Journal of Research in Personality*, 43(6), 1033–1039. doi:10.1016/j.jrp.2009.08.001
- Jia, T. L. Ing, H. K. i Lee, M. C. C. (2016). A review of personality factors on relationship infidelity. *Jurnal Psikologi Malaysia*, 30(1). <https://spaj.ukm.my/ppppm/jpm/article/view/187>
- Jones, D. N. i Weiser, D. A. (2014). Differential infidelity patterns among the Dark Triad. *Personality and Individual Differences*, 57, 20-24. doi: 10.1016/j.paid.2013.09.007

- Lammers, J. Stoker, J. I. Jordan, J. Pollmann, M. i Stapel, D. A. (2011). Power increases infidelity among men and women. *Psychological Science*, 22(9), 1191–1197. doi:10.1177/0956797611416252
- Lieberman, B. (1988). Extrapremarital intercourse: Attitudes toward a neglected sexual behavior. *Journal of Sex Research*, 24(1), 291–298. doi: 10.1080/00224498809551427
- Luo, S. Cartun, M. A. i Snider, A. G. (2010). Assessing extradyadic behavior: A review, a new measure, and two new models. *Personality and Individual Differences*, 49(3), 155–163. doi:10.1016/j.paid.2010.03.033
- Mark, K. P. Janssen, E. i Milhausen, R. R. (2011). Infidelity in heterosexual couples: Demographic, interpersonal, and personality-related predictors of extradyadic sex. *Archives of Sexual Behavior*, 40(5), 971–982. doi:10.1007/s10508-011-9771-z
- Martins, A. Pereira, M. Andrade, R. Dattilio, F. M. Narciso, I. i Canavarro, M. C. (2016). Infidelity in dating relationships: Gender-specific correlates of face-to-face and online extradyadic involvement. *Archives of Sexual Behavior*, 45(1), 193–205. doi:10.1007/s10508-015-0576-3
- Mattingly, B. A. Wilson, K. Clark, E. M. Bequette, A. W. i Weidler, D. J. (2010). *Foggy faithfulness: Relationship quality, religiosity, and the perceptions of dating infidelity scale in an adult sample*. *Journal of Family Issues*, 31(11), 1465–1480. doi:10.1177/0192513x10362348
- McAnulty, R. D. i Brineman, J. M. (2007). Infidelity in dating relationships. *Annual Review of Sex Research*, 18, 94–114. doi:10.1080/10532528.2007.10559848
- Montano, D. E. i Taplin, S. H. (1991). A Test of an Expanded Theory of Reasoned Action to predict mammography participation. *Social Science & Medicine*, 32(6), 733-741.
- Norman, P. Comer, M. i Bell, R. (1999). The Theory of Planned Behaviour and smoking cessation. *Health Psychology*, 18, 89-94.
- Nunnally, J.C. i Bernstein, I.H. (1994). *Psychometric theory*. McGraw-Hill.
- O’Meara, M. S. i South, S. C. (2019). Big five personality domains and relationship satisfaction: Direct effects and correlated change over time. *Journal of Personality*, 87(6), 1206-1220. doi:10.1111/jopy.12468
- Orzeck, T. i Lung, E. (2005). Big-five personality differences of cheaters and non-cheaters. *Current Psychology*, 24(4), 274-286. doi: 10.1007/s12144-005-1028-3

- Ouellette, J. A. i Wood, W. (1998). Habit and intention in everyday life: The multiple processes by which past behavior predicts future behavior. *Psychological Bulletin*, 124(1), 54.
- Prins, K. S. Buunk, B. P. i VanYperen, N. W. (1993). Equity, normative disapproval and extramarital relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 10(1), 39–53. doi:10.1177/0265407593101003
- Rauthmann, J. F. i Kolar, G. P. (2012). How “dark” are the Dark Triad Traits? Examining the perceived darkness for narcissism, machiavellianism, and psychopathy. *Personality and Individual Differences*, 53(7), 884–889. doi:10.1016/j.paid.2012.06.020
- Schmitt, D. P. (2004). The Big Five related to risky sexual behaviour across 10 world regions: Differential personality associations of sexual promiscuity and relationship infidelity. *European Journal of Personality*, 18(4), 301–319. doi:10.1002/per.520
- Schmitt, D. P. i Buss, D. M. (2001). Human mate poaching: Tactics and temptations for infiltrating existing mateships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80(6), 894–917. doi:10.1037/0022-3514.80.6.894
- Shackelford, T. K, Besser, A. i Goetz, A. T. (2008). Personality, marital satisfaction, and probability of marital infidelity. *Individual Differences Research*, 6(1), 13–25. <http://www.toddkshackelford.com/downloads/Shackelford-Besser-Goetz-IDR-2008.pdf>
- Sheppard, V. J. Nelso, E. S. i Andreoli-Mathie, V. (1995). Datingrelationships and infidelity: Attitudes and behaviors. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 21(3), 202–212. doi:10.1080/00926239508404399
- Spanier, G. B. i Margolis, R. L. (1983). Marital separation and extramarital sexual behavior. *The Journal of Sex Research*, 19(1), 23–48. doi:10.1080/00224498309551167
- Tabachnick, B. G. i Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics: Pearson new international edition* (6th ed.). Pearson.
- Tagler, M. J. i Jeffers, H. M. (2013). Sex differences in attitudes toward partner infidelity. *Evolutionary Psychology*, 11, 821–832. doi:10.1177/147470491301100407
- Thompson, A. P. (1984). Emotional and sexual components of extramarital relations. *Journal of Marriage and the Family*, 46(1), 35–42. doi:10.2307/351861

- Trafimow, D. i Finlay, K. A. (1996). The importance of subjective norms for a minority of people: between subjects and within-subjects analyses. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22(8), 820-828.
- Treas, J. i Giesen, D. (2000). Sexual infidelity among married and cohabitating Americans. *Journal of Marriage and Family*, 62(1), 48–60. doi:10.1111/j.1741-3737.2000.00048.x
- Vossler, A. (2016). Internet infidelity 10 years on: A critical review of the literature. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 24(4), 359–366. doi: 10.1177/1066480716663191
- Warach, B. i Josephs, L. (2019): The aftershocks of infidelity: A review of infidelity-based attachment trauma. *Sexual and Relationship Therapy*. doi: 10.1080/14681994.2019.1577961
- Weis, D. L. i Jurich, J. (1985). Size of community of residence as a predictor of attitudes toward extramarital sexual relations. *Journal of Marriage and the Family*, 47(1), 173. doi:10.2307/352079
- Weis, D. L. i Slosnerick, M. (1981). Attitudes toward sexual and nonsexual extramarital involvements among a sample of college students. *Journal of Marriage and the Family*, 349-358. doi: 10.2307/351386
- Whisman, M. A. Dixon, A. E. i Johnson, B. (1997). Therapists' perspectives of couple problems and treatment issues in couple therapy. *Journal of Family Psychology*, 11(3), 361–366. doi:10.1037/0893-3200.11.3.361
- Whisman, M. A. i Snyder, D. K. (2007). Sexual infidelity in a national survey of American women: Differences in prevalence and correlates as a function of method of assessment. *Journal of Family Psychology*, 21(2), 147–154. doi:10.1037/0893-3200.21.2.147
- Whisman, M. A. Gordon, K. C. i Chatav, Y. (2007). Predicting sexual infidelity in a population-based sample of married individuals. *Journal of Family Psychology*, 21(2), 320–324. doi:10.1037/0893-3200.21.2.320
- Whitty, M. T. (2003). Pushing the wrong buttons: Men's and women's attitudes toward online and offline infidelity. *CyberPsychology & Behavior*, 6(6), 569-579. doi: 10.1089/109493103322725342
- Whitty, M. T. (2005). The realness of cybercheating: Men's and women's representations of unfaithful Internet relationships. *Social Science Computer Review*, 23(1), 57–67. doi:10.1177/0894439304271536

Wiederman, M. W. (1997). Extramarital sex: Prevalence and correlates in a national survey. *The Journal of Sex Research*, *34*(2), 167–174. doi:10.1080/00224499709551881

Wiederman, M. W. i Hurd, C. (1999). Extradyadic involvement during dating. *Journal of Social and Personal Relationships*, *16*(2), 265–274. doi:10.1177/0265407599162008

Wilson, K. Mattingly, B. A. Clark, E. M. Weidler, D. J. i Bequette, A. W. (2011). The gray area: Exploring attitudes toward infidelity and the development of the Perceptions of Dating Infidelity Scale. *Journal of Social Psychology*, *151*, 63–86. doi:10.1080/00224540903366750